BANCK, J.E.

ATCHIN'S VERHEEFING EN VAL.

Lamb. Kebudajaan. Ind.
Kon. Bat. Gen.
XXII
539.

Bib - id : 10948260
Item - id : 000038359370

A

VERHI

Met Historische Bij

PERPUSTAKAAN NASIONAL

283900
XXII-339

ATCHIN'S

VERHEFFING EN VAL,

DOOR

Mr. J. E. BANCK.

Met Historische Bijlagen en een oud Kaartje der reede van Atchin.

ROTTERDAM.
NIJGH & VAN DITMAR.
1873.

BAT. GENOOTSCHAP

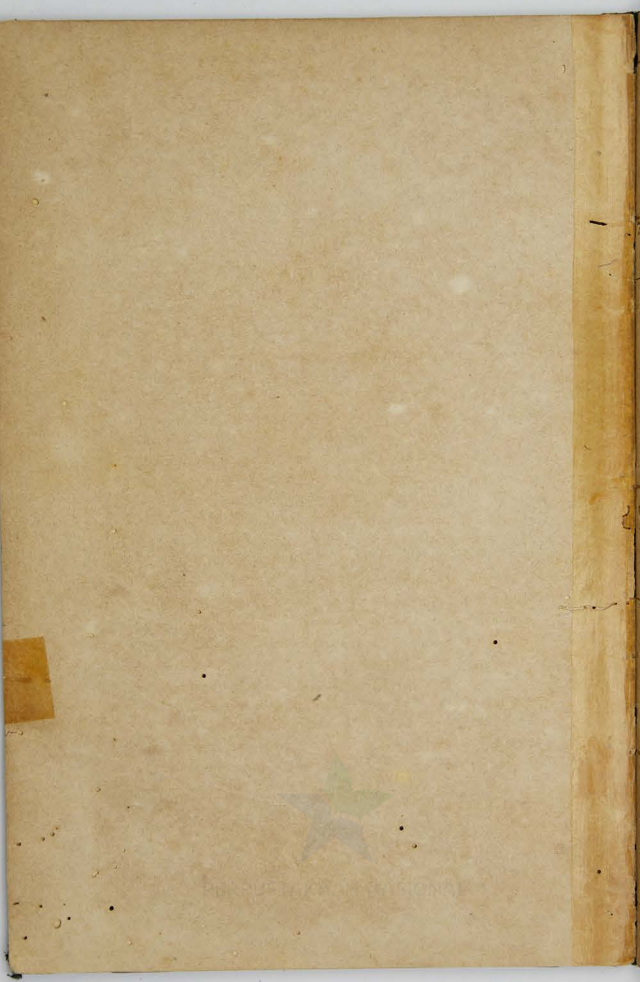

Ieder zeereiziger kent de aangename gewaarwording, die de aanblik van het land oplevert, wanneer men, gedurende meerdere dagen, slechts het eentoonig schouwspel van lucht en water genoten heeft. Onder dien behagelijken indruk verkeerde ook de schrijver dezer regelen, toen hij eenige jaren geleden, tijdens den overtocht van Ceylon naar Singapore, tegen het vallen van den avond, aan den verren horizont een voorgebergte aanschouwde, dat zich scherp tegen den gloeienden hemel afteekende. *Achin-head Sir, nearly always windy there*, was het kort bescheid, dat ik, in antwoord op mijne inlichtingen, van den flegmatischen „quartermaster" ontving, die, zonder verder omzien, zijn gewone bezigheden hervatte. Bij het hooren van dien naam verrees, als bij een tooverwoord, het fabelland der oudheid in mijn verbeelding, dat mij uit de opgesmukte verhalen van VALENTIJN, die ik in mijn studententijd gelezen had, eenigszins was bekend geworden en dat daar ginds nu voor mij lag, door de stralen der ondergaande zon verlicht, als door den glans der traditie omschenen. Een oogenblik toefde ik wederom in gedachten bij de eertijds zoo machtige vorsten van dit uitgestrekte rijk, die paleizen bewoonden, welke van zilver en edelsteenen blonken, die van gouden schoteis aten en met hunne prachtig uitgedoste olifanten, als een andere

PYRRHUS, ten strijde trokken. Weinig vermoedde ik destijds dat deze staat, die veeleer tot het gebied der arabische nachtvertellingen, dan tot het domein der werkelijkheid scheen te behooren, nog eens een onderwerp van algemeene belangstelling en actueel belang zoude worden.

De gevolgen van den afstand der Goudkust en de aanneming van het Sumatra-tractaat doen zich spoediger gevoelen, dan ik verwacht had. Toen onze *patres conscripti*, knikkebollend, in dien afstand bewilligden, hadden zij vermoedelijk weinig bewustzijn van de zedelijke verantwoordelijkheid, die zij daardoor op hunne schouders laadden, hetgeen dan ook tevens hun eenige verontschuldiging is. Of die overdracht eener landstreek aan een andere Europeesche mogendheid, in strijd met den uitgedrukten wil der bevolking en dan nog als koopprijs voor staatkundige concessiën in een ander werelddeel, met de begrippen van recht en menschelijkheid, of zelfs met de beginselen eener liberale koloniale politiek overeenkomstig is, niet zooals zij dikwijls luidruchtig voorgewend of arglistig gehuicheld wordt, is een denkbeeld, dat in het hoogwijze brein der hoogmogende heeren niet schijnt te zijn opgekomen. Of door dien afstand de geschiedenis en traditie een slag in het aangezicht ontvingen, of door die handeling de belangen van derden konden gekrenkt worden, of voor onzen ouden bondgenoot ASHANTI, ter wille der havens, het behoud der Elmineesche enclave, die door ons protectoraat een afzonderlijke staat vormde, ook waarde kon hebben, zijn vragen, die bij de leden onzer eerste kamer niet eens in aanmerking zijn gekomen. Ongelukkig land, waar uitsluitend de hoogst aangeslagenen in de belasting in het hoogste regeeringscollegie zitting hebben, alsof het bezit van een groot fortuin

ook een groot staatkundig doorzicht waarborgt, maar overigens consequente toepassing van het ongerijmd beginsel, dat de kiesbevoegdheid alleen van de stoffelijke welvaart afhankelijk maakt. Bij de aanzienlijken van geboorte, in de roemrijke tradities van hun geslacht opgevoed, welke veelal met de geschiedenis des lands zijn saamgeweven, treft men meermalen nog echte aristocraten aan, maar welke verheven denkbeelden worden door onze plutocraten vertegenwoordigd, die hoogstens, als rustbewaarders, kunnen dienst doen? Bij eene aanstaande grondwetsherziening, die op den duur niet kan uitblijven, zal het denkbeeld dan ook ernstige overweging verdienen, dezen tak onzer volksvertegenwoordiging op te heffen, die het constitutioneel raderwerk noodeloos nog meer verwikkelt en bovendien overbodig is geworden, waar door een ontwikkelde dagbladpers de belangrijkste wetsontwerpen reeds voldoende in „eerste instantie" behandeld zijn. Waar gelijke oorzaken gelijke gevolgen hebben, moet een dergelijk kruideniersstelsel ook een kruidenierspolitiek doen ontstaan, die alle grootheid en verheffing uitblusscht, om voor eene banale utiliteitsleer plaats te maken. Onze politici herinneren ons door hunne kleingeestige overeenkomsten aan die bekrompen kleinhandelaars, die zich bizonder voldaan toonen, wanneer zij door een handige realisatie van eenige stukken aan toonder, een winstje hebben weten te bedingen. Wij hebben het vrij ver gebracht in de kunst om rijke koloniën winstgevend te maken. Wij weten zeer goed de indische millioenen aan den aanleg van spoorwegen in ons eigen vaderland dienstbaar te maken, om vervolgens het overschot in het ondempbaar moeras onzer staatsschuld te storten, maar om van dien overvloed ook iets tot ontwikkeling onzer minder gunstig bedeelde bezittingen te besteden, is een denkbeeld, dat wij verre van ons werpen, daar wij in dat geval liever de geheele „affaire liquideeren". Toen ik, namens vele mijner

landgenooten, een gemotiveerd protest tegen den voorgenomen afstand onzer Afrikaansche bezittingen in het licht zond, wees ik reeds op de waarschijnlijkheid, hoe de gewelddadige verwijdering van het Elmineesche „stekelblad" bloedige sporen zouden nalaten, zoo als door de latere gebeurtenissen is bevestigd geworden, nu een oorlog aan de Kust ontbrand is. De Minister van buitenlandsche zaken toonde, bij die gelegenheid, zoo weinig op de hoogte der zaak te zijn, dat hij niet eens van de samenzwering der Fantijnen kennis droeg, die door de Engelsche regeering als ernstig genoeg werd beschouwd, om de aanleggers van den opstand in verzekerde bewaring te doen nemen. Toen de Elmineezen tegen de Fantijnen moesten beschermd worden, kon er ternauwernood een klein oorlogsvaartuig worden beschikbaar gesteld, maar toen wij door de overdracht, tegenover de inboorlingen, van onze onmacht feitelijk hadden doen blijken, moest deze daad van zwakheid door machtsvertoon worden *bewimpeld*, en heette het eenklaps dat, bij de overgave der forten, onze marine minstens even sterk moest vertegenwoordigd zijn als de Engelsche. Dit zijn van die inconsequentiën, welke alleen in de hooge politiek voorkomen en wier verdediging wij dus aan de betrokken personen moeten overlaten. Gelukkig was deze handeling eene der laatste daden van een ministerie, dat, als welverdiende tuchtiging, onder de slagen zijner partijgenooten bezweek.

Onmiddelijk, na de aanneming der tractaten, trad ik op nieuw in eene beschouwing der vermoedelijke gevolgen, welke de nieuwe toestand voor onze koloniale politiek zoude opleveren, welk artikel destijds in verschillende organen onzer dagbladpers werd overgenomen. Daarin schreef ik o. a. het volgende: „terwijl wij aan de Kust het voordeel hadden, ons gezag zooveel te kunnen beperken, als wij dit overeenkomstig ons belang oordeelen, zal ons

onbeperkt souvereiniteitsrecht op Sumatra, wanneer wij het tractaat tot een waarheid willen maken, weldra tot bloedige botsingen aanleiding geven. Het noordelijk gedeelte van Sumatra wordt namelijk door het rijk van Atchin beheerscht, dat wel veel van zijn vroeger aanzien verloren heeft, maar nog altijd over belangrijke middelen van tegenweer beschikt. Wanneer het nieuwe tractaat dus niet met de grootste omzichtigheid wordt uitgevoerd, is het zeer waarschijnlijk dat de „zwarte diamant", waarnaar de heer VAN BOSSE zoo ijverig zoekt, hem in den vorm van een kogel zal ter hand komen. Zoolang het naburig Singapore, waarmede de bewoners van Atchin levendige handelsbetrekkingen onderhouden, een brandpunt van Mahomedaansch fanatisme en Engelsche intrigues blijft, van waar de Archipel met geestelijke en stoffelijke vuurwapenen wordt overstroomd, behooren dergelijke botsingen tot de groote waarschijnlijkheden."

De onlangs vertrokken expeditie naar Atchin heeft ook deze opvatting bevestigd, die trouwens voor iedereen duidelijk was, welke slechts eenigszins met onze staatkundige verhoudingen op Sumatra bekend is en met de omstandigheid gerekend heeft, dat het rijk van Atchin de eenige staat van beteekenis is, welke op dit eiland ons gezag tot heden wederstreefd en zijn onafhankelijkheid behouden heeft. Maar dit is tevens de reden, waarom wij voor dit rijk, dat vroeger in den Archipel zulk een belangrijke rol vervuld heeft, een meer dan gewone belangstelling koesteren. Wij vertrouwen dat een overzicht der belangrijkste historische gebeurtenissen, in Atchin voorgevallen, onzen lezers niet onwelkom zijn zal, dat wij grootendeels aan het bekende werk van MARSDEN (*) over Sumatra ontleenen zullen, die, op zijn beurt, zoowel de

(*) MARSDEN, the history of Sumatra, London, 1811 (3rd edition).

oude Maleische kronieken als de Portugeesche schrijvers geraadpleegd heeft.

Zoo goed als wij met de geschiedenis van Atchin bekend zijn, zoo gering is onze kennis van het land zelf, waaromtrent wij slechts oppervlakkige mededeelingen en globale opgaven bezitten. Het aardrijkskundig woordenboek van Nederlandsch Indië, dat gezegd wordt, volgens de beste bronnen, bewerkt te zijn, schat de bevolking van 450,000 tot 2,000,000 zielen, onder bijvoeging dat het eerste cijfer waarschijnlijker is dan het laatste. Het omgekeerde is echter evenzeer mogelijk, waar wij met de innerlijke gesteldheid en uitgestrektheid van het rijk niet nauwkeurig bekend zijn. De Atchineezen worden ons verder als een krachtig menschenras beschreven, die zich door een meer donkere kleur van de gewone Sumatranen onderscheiden. Men beweert dat de hoofdstad, die, op korten afstand der zeekust, in een vlakte gelegen is en wier huizen op palen gebouwd zijn, om de bewoners tegen overstroomingen te beschutten, ruim dertig duizend inwoners telt. Verder zegt men dat het klimaat er gezond en de grond vruchtbaar is, die de gewone tropische vruchten in overvloed voortbrengt, terwijl de rijstcultuur daar tot een vrij hooge ontwikkeling gekomen is. Het voornaamste artikel van uitvoer voor de Europeesche markt is de peper. De opbrengst, die vroeger 300,000 pikols bedroeg, moet in de laatste jaren belangrijk verminderd zijn, waarvan het meerendeel voor Amerikaansche rekening wordt opgekocht. Daarentegen is de pepercultuur in onze bezittingen op de Westkust, dank zij ons uitmuntend beheer, geheel te gronde gegaan.

Het land is in *mukims* of *sagies* verdeeld, welke met onze parochiën overeenkomen, waaruit dus tevens de theocratische inrichting van den staat blijkt. Van deze laatste moeten er in de vallei van Atchin alleen drie en zeventig bestaan, die in drie districten geplitst zijn en, volgens het

aantal der onderdeelen, de namen dragen van de XXII, de XXV en de XXVI *mukims*.

Tijdens de verovering van Malakka door de Portugeezen in 1511, schijnt Atchin nog een staat van ondergeschikt belang geweest te zijn, hetwelk van het rijk *Pedir* afhankelijk was, dat wederom op zijn beurt aan het rijk van *Pasei* leenroerig was, welk land destijds als de machtigste staat van Sumatra gold en waarmede de Portugeezen dan ook in voortdurenden oorlog gewikkeld waren. Atchin's ligging aan den noordwestelijken hoek van het eiland bracht van zelve mede, dat het een der eerste rijken in den Archipel was, waar de Islam werd ingevoerd, die van daar over geheel Sumatra is uitgebreid. Vermoedelijk zal de nieuwe leer het eerst door de Arabische kooplieden gelijktijdig met hunne handelswaren, als contrabande, zijn binnengesmokkeld en zich vervolgens, op de gewone Mahomedaansche wijze, met het bondig argument van het Saraceensche kromzwaard, een weg hebben gebaand. Het tijdstip der invoering van den Islam, die door sommigen in het begin der dertiende en door anderen reeds in het midden der twaalfde eeuw gesteld werd, is niet nauwkeurig bekend. De opkomst van Atchin, die van het jaar 1521 dagteekent, is met met meer zekerheid bekend en deze gebeurtenis is op zichzelve belangrijk genoeg, om hier meer uitvoerig vermeld te worden.

Zoo als wij reeds gezegd hebben, was Atchin destijds van het rijk van *Pedir* afhankelijk en werd het door een vasal van dit rijk geregeerd, die twee zonen had, van wie de oudste, namens Radja Ibrahim, met de waardigheid van zijn vader bekleed werd, toen deze laatste door zijn hoogen leeftijd zijn betrekking niet meer behoorlijk kon waarnemen. Deze Ibrahim schijnt iemand van een heerschzuchtig en sluw karakter geweest te zijn, die, nadat hij met het hoofd der naburige provincie *Daija* in twist was

geraakt, niet alleen de tusschenkomst van zijn leenheer, den sultan, versmaadde, maar zelfs weigerde de Portugeesche gevangenen, op diens verzoek, uit te leveren. IBRAHIM had namelijk kort te voren een Portugeesch schip, onder bevel van GASPARE D'ACOSTA, dat op de kust van Atchin gestrand was, geplunderd en de bemanning gedeeltelijk vermoord en gevangen genomen en eenigen tijd later de Portugeezen, die onder bevel van JORGE DE BRITO een landing gedaan hebben, met groot verlies aan dooden, teruggeslagen. Toen IBRAHIM's vader de pogingen van den sultan ondersteunde, geraakte hij zoodanig in woede, dat hij hem in een kooi liet opsluiten, waar hij stierf. De sultan besloot hem met de wapens tot rede te brengen, maar in dien strijd bleek IBRAHIM zijn meerdere te zijn, die zijnen meester uit zijn eigen staten verdreef, welke genoodzaakt was op het Portugeesche fort te *Pasei* bescherming te zoeken, terwijl IBRAHIM zich bovendien nog van de provincie *Daija* meester maakte. Nadat hij door omkooping de hoofdplaats van het rijk *Pedir* bemachtigd had, peinsde hij op middelen, om de Portugeezen een nederlaag toe te brengen. Hij liet door eenige voorname beambten der veroverde stad aan den vorigen sultan een brief schrijven, waarin hij liet voorkomen, alsof de hoofdplaats nog niet genomen was, maar dat haar ondergang nabij was, indien niet spoedig ontzet kwam opdagen. De sultan vertoonde dien brief aan ANDRE HENRIQUEZ, den kommandant van het Portugeesche fort, die een detachement van 80 Europeanen en 200 Maleyers, onder bevel van zijn broeder MANUEL afzond, terwijl de sultan die beweging aan de landzijde met 1000 man en 15 olifanten ondersteunde. De Portugeesche bevelhebber, in het bewustzijn van den gevaarlijken toestand, drong tevens bij zijn gouvernement op versterking aan en riep ook de hulp in van den Koning van *Aru*, die een vriend der Europeanen was en bovendien de veroveringen van IBRAHIM met rechtmatig wantrouwen

aanzag. De gewenschte aanvoer van troepen en levensmiddelen, onder aanvoering van LOPES D'AZUEDO verscheen dan ook eindelijk, maar ten gevolge eener ontstane twist tusschen de beide Portugeesche bevelhebbers, vertrok AZUEDO wederom naar Malakka. IBRAHIM die door omkooping van den shabandaar van *Pasei*, welke van ALBUQERQUE zijn aanstelling had ontvangen, op de hoogte der zaken was gesteld, wist van de onderlinge verdeeldheid gebruik te maken, om het geheele land van *Pasei* onder zijn macht te brengen. Hij had zijn broeder RADJA SELLA vooruitgezonden, om de hoofdstad van het rijk te belegeren, die nog alleen aan zijn macht weerstand bood. Zoodra IBRAHIM zijn gezag in het door hem veroverde rijk van *Pasei* gevestigd had, spoedde hij naar het legerkamp van zijn broeder, van waar hij een proclamatie tot de bewoners der stad richtte, die de gewenschte uitwerking had, in zooverre het meerendeel zich aan hem overgaf, terwijl hij, na de derde bestorming, de stad innam, wier bewoners naar de bergen en bosschen vluchtten. Daarop werd door hem het Portugeesche fort opgeëischt, met verzoek om de verdreven vorsten van Pedir en Daya uit te leveren, aan welken eisch natuurlijk niet voldaan werd. Door ziekte en moedeloosheid uitgeput, besloot HENRIQUEZ naar Indie te vertrekken en gaf hij het commando aan zekeren COELHO over. Toen hij nauwelijks vertrokken was, ontmoette hij twee Portugeesche schepen op weg naar de Molukken, wier gezagvoerders hij met den hachelijken toestand van het garnizoen bekend maakte en die dan ook onmiddelijk besloten hunne landgenooten ter hulp te snellen. Zij kwamen tijdig genoeg opdagen, om de bestorming der Atchineezen te kunnen afslaan en een krachtigen uitval te kunnen doen, die den belegeraars veel schade toebracht. Nadat IBRAHIM zijn doel niet door geweld had kunnen bereiken, trachtte hij dit door list te doen en veinsde hij een aftocht, die echter evenmin tot het gewenschte resultaat leidde, omdat

want bij het eerste teeken der ontruiming, trokken de Atchineezen het fort binnen, waar zij spoedig het vuur vermeesterden en nu de geladen kanonnen op de Portugeezen richtten, die zich met hunne sloepen haastten de schepen te bereiken maar, tijdens den overtocht, nog veel volk verloren. De Portugeezen verloren door dezen slecht uitgevoerden terugtocht meer aan hun prestige, dan zij vroeger door hunne heldhaftige verdediging gewonnen hadden, gelijk de overmoed en macht hunner tegenstanders, door de belangrijke aanwinst van het materieel, in dezelfde mate toenamen. Als bekrooning hunner schande, ontmoetten de Portugeezen, bij het verlaten der haven, dertig booten met levensmiddelen, welke de koning van *Aru* hun had toegezonden, die bovendien nog met vierduizend man langs de landzijde aanrukte, terwijl zij bij hun aankomst te Malakka een expeditie gereed vonden, die voor hun ontzet was in gereedheid gebracht. De onttroonde vorsten waren verplicht hen te volgen; de sultan van Pasei trok naar Malakka en de sultan van *Pedir* en het hoofd van *Daija* zochten een schuilplaats bij den vorst van *Aru*.

Met welk recht zich de Portugeezen over de wreede behandeling hunner landgenooten door de Atchineezen kunnen beklagen, moet echter de schuld niet uitsluitend op één der partijen worden geworpen. Toen Francisco de Mello met een oorlogschip depêches naar Goa overbracht, ontmoette hij bij *Achin-head* een Atchineesch vaartuig, dat van Mekka kwam. Daar het schip sterk bemand bleek te zijn, durfde de Portugees niet te enteren, maar bepaalde hij zich daartoe den bodem uit de verte te beschieten, totdat het vaartuig zonk, terwijl het scheepsvolk dat zich door zwemmen trachtte te redden, werd afgemaakt, zoodat geen énkel persoon het ontkwam. De gelegenheid tot het nemen eener bloedige wederwraak zoude echter spoedig voor de Atchineezen aanbreken.

De Portugeesche bevelhebber Simano de Souza, ter versters-

gebruikelijk hulpmiddel van omkooping wederom ter hand genomen en was hij met den *bandhara* van Malakka, een zekeren Senaia Radja, in een geheime briefwisseling getreden, van wien hij vernam dat de nieuwbenoemde gouverneur hem genegen was. Onmiddelijk zond hij derwaarts een gezantschap af, dat dan ook terstond zeer gunstig ontvangen, bij zijn terugkomst door gevolmachtigden vergezeld werd, die het gewenschte tractaat zouden sluiten. Deze werden, met veel eerbewijzingen ontvangen en met geschenken overladen, weder behoorlijk uitgeleide gedaan, doch in de nabijheid der kust werden zij door eenige gewapende Atchineesche vaartuigen overvallen en afgemaakt. Toen de sluwe vorst in het geheim door den reeds gemelden Senaia met de omstandigheid was bekend geworden, dat de Portugeesche gouverneur den dood zijner gezanten niet aan verraad maar aan een noodlottig toeval toeschreef, wist hij zijn rol zoo goed vol te houden, dat er op nieuw een gezantschap gezonden werd, om het tractaat, waarvan de grondslagen gelegd waren, definitief vast te stellen. Men stelde zooveel vertrouwen in zijne goede bedoelingen, dat verschillende kooplieden uit Malakka zich op het vaartuig inscheepten en, in de hoop op toekomstige handels-voordeelen, een rijke lading medenamen. Ook dit schip werd door hem overvallen en de bemanning vermoord. Nu achtte hij het geschikte oogenblik gekomen, om zich, eveneens door verraad, van Malakka meester te maken, daar dezelfde beruchte Senaia beloofd had hem de citadel over te leveren. Een toeval deed echter het geheele plan mislukken. De bemanning der Atchineesche vaartuigen, die in stilte geland was, werd door de inboorlingen van het platte land hartelijk ontvangen en, te midden van het luidruchtig feestgelag, maakten zij hun gastheeren met hun voornemen, om de Portugeezen, onder kerktijd, in de stad te overvallen en vervolgens het fort te bezetten, bekend.

de belegerden op hunne hoede waren. In den nacht keerden de Atchineezen echter in stilte terug, om, bij het aanbreken van den dag, met groote overmacht van troepen, op nieuw het fort te bestormen, waartoe zij een groot aantal ladders van bamboe hadden medegenomen. Zij dreven voorts een aantal olifanten tegen de palissaden der borstwering, die onder dit gewicht bezweken en de daar geplaatste krijgslieden eveneens overhoop wierpen. Voor de werpspiesen en speeren schenen de dieren niet beducht te zijn, maar wel voor de ontploffingen van het kruid, zoodat zij ten laatste verwilderd, door hunne drijvers niet langer konden bestuurd worden, maar hun eigen volk vertraden en ver in den omtrek vluchtten. Om zich over deze nederlaag te wreken, staken de belegeraars eenige schepen in brand, welke op de reede lagen, maar bij het licht, dat zij afstraalden, hadden de Portugeezen gelegenheid hunne stukken behoorlijk te richten, zoodat zij een groote verwoesting onder de Atchineezen aanrichtten. Door de Portugeesche schrijvers wordt dit beleg uitvoerig in bizonderheden beschreven, welke als bijdrage tot de kennis der oorlogstaktiek van den inlandschen vijand in die dagen, niet van belang ontbloot is. Nadat de vroegere bevelhebber Henriquez, die inmiddels eveneens was teruggekeerd, wederom het commando had op zich genomen, werd er een krijgsraad gehouden, waarin besloten werd de plaats te verlaten, op grond dat er vooreerst geen versterking uit Indie te verwachten was, terwijl het garnizoen ziekelijk was en er bovendien gebrek aan levensmiddelen bestond. Om hun voornemen, zoo lang mogelijk, voor den vijand geheim te houden, voerden zij een gedeelte van hun materieel, onder de aanwezige koopwaren verborgen, mede. Het overige deel werd verbrand en de groote kanonnen, die zij niet konden medenemen, werden zoo zwaar geladen, dat zij bij het afvuren, hetgeen door een vliegende lont zoude geschieden, moesten springen. Dit plan mislukte echter geheel,

een strooptocht, bij welke gelegenheid eene afdeeling zijner scheepsmacht door de Portugeezen geslagen werd.

Deze vorst stierf na een regeering van acht en twintig jaren in 1556. Hij werd door sultan Hussem-shah vervangen, die ongeveer acht jaren regeerde en in 1565 door zijn zoon, een minderjarig kind, werd opgevolgd.

Dit kind leefde slechts zeven maanden en in hetzelfde jaar werd de troon in bezit genomen door Radja Firman-Shah, die kort daarop vermoord werd. Zijn opvolger Radja Janil onderging hetzelfde lot, nadat hij slechts tien maanden geregeerd had. Sultan Mansur-Shah, van het koningrijk *Perak* op het schiereiland van Malakka afkomstig, volgde hem in 1567 op.

Toen de verschillende staten in den Archipel een bond hadden gevormd, om de Portugeezen te verdrijven, werd de machtige vorst van Atchin natuurlijk ook uitgenoodigd zich bij hen aan te sluiten. Hij had op zich genomen Malakka aan te vallen en rustte een groote vloot uit, waarmede hij vijftien duizend zijner onderdanen vervoerde, benevens vier honderd Turken, met twee honderd stukken geschut van verschillende grootte. Die vermelding der Turken is niet van belang ontbloot, omdat zij het bewijs levert, dat destijds reeds tusschen Atchin en Turkije betrekkingen bestonden, welke tot onze dagen hebben voortgeduurd, zoo als later blijken zal. Om de Portugeezen te misleiden, gaf hij voor, dat de expeditie naar Java bestemd was en zond hij een brief aan den gouverneur, met een kris als geschenk, onder betuiging zijner achting en vriendschap. Een verdacht persoon, die werd gevangen genomen, verklaarde dat hij door den sultan van Turkije en den koning van Atchin was omgekocht, om de voornaamste officieren te vergiftigen en de magazijnen in brand te steken. Hij werd ter dood veroordeeld en zijn lijk den vorst van Atchin toegezonden. Dit was het sein voor de vijandelijkheden, die weldra een aan-

king naar de Molukken afgezonden, was door een storm genoodzaakt op de reede van Atchin te vluchten. De koning, die de Portugeezen in een hinderlaag wilde lokken, ontving hem schijnbaar zeer vriendelijk en noodigde hen uit aan wal te komen. Toen deze kunstgreep mislukt was, zond hij een menigte mannen en een aantal booten af, die, onder den schijn van hulp te verleenen, de Portugeezen onverhoeds op het lijf vielen, maar echter met groot verlies werden teruggeslagen, hoewel de verdedigers zelve een veertigtal dooden te betreuren hadden. Een tweede aanslag werd beproefd, waarbij de uitgeputte Portugeezen, niettegenstaande den heldhaftigsten tegenstand, werden overwonnen en over de kling gejaagd. De weinige gevangenen, die in handen des konings waren gebleven, werden door hem uitermate vriendelijk behandeld, zoodat hij een hunner, Antonio Caldeira genaamd, wist te overreden, zich naar Malakka te begeven, om met de regeering aldaar een tractaat van handel en vriendschap te sluiten, onder belofte de gevangenen over te leveren en tevens het vroeger te Pasei veroverde geschut terug te geven. De geheime bedoeling van den vorst van Atchin was echter, om het bondgenootschap van de Portugeezen met den vorst van Aru te voorkomen, waarin hij dan ook slaagde, in zooverre de Portugeezen, niettegenstaande de herhaalde waarschuwingen omtrent de trouweloosheid der Atchineezen, aan zijne woorden geloof sloegen en het bedoelde bondgenootschap aangingen. De vorst van *Aru* was over deze laaghartige handeling zoo verontwaardigd, dat hij, op eigen hand, den vrede met Atchin sloot, na een zegevecht, dat voor beide partijen onbeslist was gebleven.

Deze voordeelen hadden den vorst van Atchin slechts in zijn overmoed versterkt om de Portugeezen voor goed uit de straat van Malakka te verdrijven. Om dit doel op de meest geschikte wijze te kunnen verwezenlijken, had hij zijn

Na een belegering van drie maanden was men genoodzaakt het beleg op te breken, nadat van de 15,000 man slechts een derde was overgebleven, daar de meesten ten gevolge der verpeste lucht en ongezonde uitwasemingen gestorven waren. Nauwelijks was de Javaansche vloot vertrokken, of de vorst van Atchin verscheen wederom met een vloot voor Malakka, die, volgens de verhalen van dien tijd, zoo groot was, dat zij de geheele zeestraat overdekte. Onder weg werden drie Portugeesche fregatten ontmoet, die een convooi levensmiddelen naar Malakka geleiden moesten, welke met zulke hevige salvo's van het talrijk geschut begroet werden, dat zij met hunne bemanning te gronde gingen.

Na de landing, werd de vesting onmiddelijk belegerd en gedurende zeventien dagen onophoudelijk beschoten, zoodat het vuur der Portugeezen zeer zwak begon te worden en ten laatste zelfs zweeg, daar de commandant zijn geringen voorraad van ammunitie voor het beslissend oogenblik der bestorming wilde bewaren. De koning van Atchin, die met den waren toestand binnen de stad niet bekend scheen, vermoedde dat er verraad in het spel was, zoodat hij door een onverklaarbare paniek bevangen, het beleg plotseling opbrak, waardoor de bezetting als door een wonder gered werd. In 1582 verschijnt hij wederom met een vloot van honderd vijftig zeilen voor Malakka, maar na eenige onbeduidende schermutselingen, trok hij af om den koning van *Johor* te tuchtigen, die destijds de bondgenoot der Portugeezen was, maar door wien hij met verlies werd teruggeslagen.

Weinige jaren later, toen Mansur-Shah wederom een vloot van drie honderd vaartuigen met hetzelfde doel uitrustte, werd hij, gelijktijdig met de koningin en verscheidene der voornaamste edelen, vermoord door den opperbevelhebber der troepen, die sinds lang aanslagen op de kroon

Een der aanwezigen gaf daarvan haastig aan den gouverneur kennis, die SENAIA onmiddelijk liet gevangen nemen en ter dood brengen, zoodat de geheele samenzwering in duigen stortte.

Deze gebeurtenis was een der laatste handelingen van IBRAHIM, die kort daarop overleed, volgens de Portugeesche schrijvers in 1528 en volgens de Maleische kronieken in 1529, zoo men beweert door een zijner vrouwen vergiftigd, welke de beleedigingen haren broeder, het hoofd van *Daija* aangedaan, op deze wijze wilde wreken. Wij hebben opzettelijk eenigszins uitvoerig bij de gebeurtenissen onder zijne regeering stil gestaan, omdat IBRAHIM met recht als de grondlegger van Atchin's toekomstige machtsverheffing kan beschouwd worden.

Zijn opvolger heette ALLA-EDDIN-SHAH en droeg, volgens de Maleische kronieken, den bijnaam van *Keher* of de machtige, naar aanleiding zijner groote ondernemingen. Hij voerde de weidsche titels van Koning van *Atchin*, *Baroes*, *Pedir*, *Pasei*, *Daija* en *Batta*, vorst van het land der beide zeeën en der gouden mijnen van *Menangkabau*. Hij is vooral bekend geworden door zijn herhaalde aanslagen tot verovering van Malakka. De beide eersten hadden in het jaar 1537 plaats, weinige maanden na elkander, toen hij met drie duizend man in stilte de stad naderde, maar door den gouverneur ESTAVANO DE GAMA, die hem was te gemoet getrokken, geslagen werd. De Atchineezen vluchtten in de bosschen, waar zij zich, gedurende den volgenden dag, nog trachtten staande te houden, maar, na groot verlies, genoodzaakt werden zich wederom in te schepen. Toen hij later met een grootere macht kwam opdagen, waren inmiddels de vestingwerken hersteld en versterkt, zoodat hij wederom onverrichter zake moest huiswaarts keeren. In 1547 ruste hij weder een vloot tegen Malakka uit en deed hij werderom eene landing, maar bepaalde zich tot

haal van den commodore Beaulieu, zoude zijn troonsbestijging zich wederom anders hebben toegedragen. Hij zoude namelijk zich oud en ziekelijk hebben aangesteld, gelijk paus Pius V, en nadat hij door de *orang-kaijas* of rijksgrooten tot de vorstelijke waardigheid verheven was, de edelen op een gastmaal hebben doen noodigen, waar hij hen liet vermoorden, om zich vervolgens van hunne bezittingen en wapenen meester te maken.

Tijdens zijne regeering, schijnen de Portugeezen met de Atchineezen op een beteren voet verkeerd te hebben en zelfs hunne vriendschap gezocht te hebben, met de vermoedelijke bedoeling om, met hunne hulp, de Nederlanders te verdrijven, die in deze wateren voor het eerst hun vlag begonnen te vertoonen. In 1599 werd Atchin door de eerste Nederlandsche schepen, die den naam voerden van „de Leeuw" en „de Leeuwin" en door het bekende Zeeuwsche handelshuis de Moucheron (1) te Veere waren uitgerust, bezocht, onder het bevel der in de vaderlandsche geschiedenis zoo beroemde gebroeders Cornelis en Frederik Houtman. De Portugeezen wisten de inboorlingen op te hitsen tegen de nieuwe bezoekers, wier mededinging zij vreesden, zoodat de onzen verraderlijk werden aangevallen. Hoewel de aanvallers werden teruggeslagen, verloor in dit gevecht Cornelis Houtman het leven; terwijl de Nederlanders, die zich aan wal bevonden, onder wier aantal zich ook Frederik Houtman (2) bevond, werden gevangen

(1) Zie over dezen genialen en ondernemenden koopman, die tot de stichting der O.-I. Compagnie zooveel heeft bijgedragen en wiens naam aan de Moucheronrivier, waaraan Archangel ligt, benevens door den Moucheronhoek op Nova Zembla is vereeuwigd gebleven, het werk van Mr. J. A. v. d. Chijs, over de stichting der Compagnie. Zie voor verdere bizonderheden de belangrijke monographie: „Jacob Cats te Middelburg van 1603 — 1623" door Mr. de Stoppelaar, Middelburg, 1860.

(2) Door voorspraak van prins Maurits, zoo als wij gezien hebben, uit de gevangenis ontslagen, gaf hij, in 1603, te „Amstelredam" in het

vang namen met de geregelde belegering der stad. Er hadden verschillende uitvallen plaats met afwisselend geluk, waarbij van weerszijden groote dapperheid betoond werd. In een dezer gevechten sneuvelde het hoofd van *Aru*, des konings oudste zoon, terwijl in een ander gevecht de Portugeezen vele officieren verloren. Ten slotte bleven de belegerden overwinnaars, zoodat de koning besloot het beleg op te breken, dat hem drie duizend man aan dooden gekost had, behalve vijf honderd anderen, die later nog aan hunne wonden overleden. De koning van *Johor*, die met een vloot tot ontzet der stad kwam opdagen, zag de dooden bij menigte op het water drijven. Deze belegering, die in 1567 plaats vond, wordt als een der roemrijkste wapenfeiten van de Portugeezen in den Archipel beschouwd, daar hun geheele macht uit vijftien honderd gewapende mannen bestond, waaronder slechts twee honderd Europeesche soldaten.

Bij deze herhaalde belegeringen weet men niet wat meer bewondering verdient, de onversaagde moed, door de geringe bezetting betoond, of de onuitputtelijke volharding van den vorst van Atchin, om de plaats machtig te worden. In het jaar 1573, verscheen hij wederom voor Malakka met 90 schepen, waaronder 25 groote galeijen met 7000 man en een grooten artillerie-trein. Nadat hij eerst getracht had de stad in brand te steken, hetgeen door de zware regenbuien verhinderd werd, beproefde hij de plaats door hongersnood te dwingen. Het gelukte echter den Portugeezen, met behulp van eenige schepen, die zij haastig hadden bemand, de vijandelijke vloot te verslaan. Een jaar later en dus in 1574 werd Malakka door een scheepsmacht der koningin van *Japara* op het eiland Java ingesloten, die met Atchin een bondgenootschap had gesloten, ten einde de Europeanen uit den Archipel te verdrijven, die uit 300 zeilen bestond, waaronder zich tachtig jonken bevonden van 400 ton.

verbranden en het vierde met de gevangenen aan Atchin uit te leveren, terwijl hij zelf gedwongen was met zijn schepen naar Bantam de wijk te nemen.

In Januari 1601 vertrokken wederom vier schepen naar Indië, eveneens door het handelshuis DE MOUCHERON uitgerust, waarvan twee in Augustus van hetzelfde jaar te Atchin aankwamen, onder leiding der commissarissen, GERARD DE ROIJ en LAUENS BICKER, die een brief van MAURITS overbrachten. Het zoude een onverklaarbaar raadsel zijn hoe dit document, dat in het koloniaal archief berust, zich hier te lande bevindt, daar het uit alles, zoowel uit de handteekening van prins MAURITS, als uit de zegels van het huis Nassau en van den sultan van Atchin, gelijk uit het caligrafisch schrift, op fraai perkament geschreven en met een gouden rand afgezet, blijkt, dat wij hier met het origineel en niet met een copie te doen hebben, indien deze omstandigheid ons niet door den vaderlandschen historieschrijver VAN METEREN werd opgehelderd, zooals wij later zien zullen. Wij laten onder de bijlagen een nauwkeurig lithografischen afdruk van het oorspronkelijk dokument volgen, benevens eene hollandsche vertaling, welke door ons aan het verdienstelijk werkje van Dr. WAP (1) ontleend is. Wij zullen twee brieven van den sultan van Atchin aan Prins MAURITS en FREDERIK HENDRIK daaraan toevoegen. Ditmaal schijnt de verstandhouding beter geweest te zijn, want niet alleen werden de gevangenen uitgeleverd, maar toen de schepen huiswaarts keerden, voerden zij een Atchineesch gezantschap mede, dat uit de volgende per-

(1) Het gezantschap van den sultan van Atchin in 1602 aan prins MAURITS in de Ned. Republiek. H. NIJGH, Rotterdam, 1862. Deze historische gebeurtenis werd vóór ruim een tiental jaren door de Delftsche studenten tot onderwerp van een gecostumeerden optocht gekozen en het is aan deze omstandigheid dat het bovengemeld boekje zijn ontstaan te danken had.

gesmeed had. Dit geschiedde in 1585, nadat hij gedurende nagenoeg achttien jaren het bestuur gevoerd had. Tijdens zijne regeering was het rijk van Atchin een staat van beteekenis geworden, wiens vriendschap algemeen gezocht werd. De hoofdstad, die door een groot aantal vreemde schepen bezocht werd, bezat een bloeienden handel, welke door het vrijzinnig tarief bevorderd werd. Met uitzondering der Portugeezen, welke door de Atchineezen gehaat werden, genoten alle Aziatische staten, van het westelijk Arabië tot het oostelijk Japan, bescherming en zekerheid. De despotieke macht van den monarch werd door den invloed der *orang-kaïyas* of edelen getemperd, die destijds zeer rijk waren, versterkte kasteelen bewoonden en door een talrijk gevolg omgeven waren.

De dochter van den overleden vorst en tevens zijn eenig kind, was met den koning van *Johor* gehuwd, die een zoon bij haar verwekt had, welke als de rechtmatige erfgenaam der kroon van Atchin beschouwd werd en dan ook naar dat land gevoerd was om, onder toezicht van zijn grootvader, te worden opgevoed. Toen, na diens dood, gelijk wij reeds vermeld hebben, de generaal van het leger zich tot beschermheer van het kind had opgeworpen, werd dit jongske in de annalen des rijks met den titel van sultan Boedoxe (jongen) aangeduid. Na het derde jaar dezer nominale regeering, nam de geweldenaar zelf van den troon bezit in het jaar 1588, onder den naam van Ala-eddin Riajet-shah. De europeesche en maleische geschiedschrijvers schijnen onderling omtrent zijn afkomst te verschillen. De eersten, tot wie ook Valentijn behoort, beweeren dat hij een eenvoudig visscher was, die door zijn moed, beleid en geestkracht langzamerhand tot dit hooge standpunt was opgeklommen, terwijl hij, volgens de andere lezing, de kleinzoon van sultan Firman-shah was en dus op de kroon aanspraken kon doen gelden. Volgens het ver-

aanzienlijke buitenlanders bevonden, die zich hier te lande in den wapenhandel kwamen oefenen, en het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat de verschijning dier gezanten uit het verre oosten het aanzien der jeugdige republiek bij de vreemde legerhoofden niet weinig zal verhoogd hebben. Nadat de hoofdgezant zijn brieven (1) en geschenken had overhandigd, en prins MAURITS hun had dank gezegd, werden zij wederom uitgeleide gedaan. De prins liet zich wegens een lichte ongesteldheid verontschuldigen, hen persoonlijk door het legerkamp rond te geleiden. De „honneurs" werden door graaf LODEWIJK en ERNST waargenomen, die door zestien cornetten ruiterij een groot spiegel-gevecht met degen en pistool lieten uitvoeren, waarin de vreemde gezanten blijkbaar veel behagen schepten, terwijl zij ten slotte in de loopgraven en bij de batterijen werden rondgeleid, waar men hen eigenhandig twee stukken op de belegerde stad liet afvuren. Op den derden dag vertrokken zij weder met de koets van MAURITS, door drie cornetten kavallerie begeleid, om vervolgens over Nijmegen, Buren, Culenburg en Utrecht de terugreis naar Amsterdam aan te nemen, waar zij zich het volgend jaar naar hun vaderland inscheepten, met de eerste vloot, die door de O.-I. compagnie werd uitgerust.

---

(1) Onder deze brieven bevond zich ook die van prins MAURITS, zooals uit het volgend citaat bij VAN METEREN blijkt: „Voorts presenteerde hij den Prince uit den Name van synen Coningh alle vriendschappe ende dienst waarin hij conde; in 't teecken van 't welcke hij leverde wederomme de eijgen Brieven, welke de Prince MAURITS aan zijne Coningh bij de vier Zeelantsche schepen gesonden hadde ende met sijns Coninghs Schappa (Tjap) ofte Zeghel ghéteeckent, om te bewijzen, dat die Brieven wel ontfangen, hem weert ende aenghenaem waren geweest." Men verhaalt, dat zich onder de geschenken ook een roode papagaai bevond, maar of het een pratende geweest is wordt niet gemeld, hetgeen trouwens voor den zoon van den ZWIJGER een hoogst ongepast geschenk zoude geweest zijn.

genomen. In het volgend jaar werd Atchin wederom door twee Hollandsche schepen, onder bevel van PAULUS VAN KAERDEN bezocht, toen de ontvangst aanvankelijk evenmin vriendschappelijk was.

Het gelukte echter VAN KAERDEN een handelsverdrag te sluiten, waarbij hem een zekere hoeveelheid peper zoude geleverd worden, onder verplichting van de zijde des sultans, aan niemand anders iets van dit handelsartikel af te staan, eer de schepen hun toegezegde lading ontvangen hadden. Er werden wederkeerig geschenken gewisseld en alles scheen op goeden voet te staan, zoodat de Nederlanders zelfs vergunning verkregen een pakhuis op te richten, toen door geheime aanblazingen, de vijandschap weder op nieuw ontbrandde. De Hollandsche bevelhebber nam eenige Bengaalsche en Portugeesche scheepjes, die op de reede lagen, uit weêrwraak in beslag, welke handeling een strijd deed ontstaan, waarbij VAN KAERDEN genoodzaakt werd drie zijner prijsverklaarde vaartuigen te

licht een: „Spraeck- ende Woord-boeck inde Maljsche ende Madagaskarsche Talen, tot sonderling nut voor dęghenen, die de Landen van Oost-Indië besoecken, en verder met vele Arabische en Turksche woorden verrijkt. Noch zijn hier byghevoecht de Declinatiën van vele vaste Sterren, staende omtrent den Zuid-pool, vóór dezen tydt nojit ghesien." Het boekje is door hem opgedragen aan de „Staten-Generael der gheunieërde Nederlandsche provinciën, mitsgaders aan den Doorluchtighen, Hoochgeboren Vorst ende Heere MAURITIUS", terwijl ieder exemplaar met zijn handteekening gemerkt is. Een exemplaar van dit zeldzame werkje bevindt zich in de bibliotheek der Leydsche maatschappy van Nederlandsche Letterkunde.

De heer Mr. J. F. BODEL NYENHUIS heeft naar dezen merkwaardigen man een nauwkeurig onderzoek ingesteld, waaruit gebleken is, dat hij in 1603 weder naar de Oost vertrokken is. Na zijn terugkomst van daar, hield hij zich eenige jaren in het vaderland op en vertrok in 1619, als bevelhebber over een vloot van drie en twintig schepen, wederom daarheen. In 1621 werd hij tot landvoogd der Molukken benoemd. Vermoedelijk is hij in zijn vaderstad Gouda gestorven, die reeds lang voor haar roemrijken medeburger een gedenkteeken had moeten oprichten.

schap opnam, maar zelfs ten zijnen behoeve, aan Atchin den oorlog verklaarde, die aan vele menschen het leven kostte, maar daarmede eindigde dat de jonge prins in een gevecht werd gevangen genomen. Tijdens zijn bestuur, werd aan de Nederlanders vergunning verleend in Atchin een handelskantoor op te richten, dat echter spoedig weder moest worden opgebroken. Niet lang daarna ankerde een Portugeesch eskader, onder bevel van Martino Alfonso, voor de hoofdstad, dat tot ontzet van Malakka, hetgeen destijds door de Nederlanders, onder den admiraal Matelief, belegerd werd, was afgevaardigd, maar vooraf besloot Atchin te tuchtigen, omdat dit rijk, in strijd met de tractaten, aan de nieuwe vreemdelingen handelsvoordeelen had toegekend. De Portugeezen hadden reeds één fort veroverd en maakten zich gereed het tweede te bestormen, toen de gevangen prins den koning liet verzoeken hem de gunst toe te staan, liever voor zijn vaderland te sneuvelen, dan in den kerker om te komen. Nadat dit verlangen was toegestaan, weerde hij zich zoo dapper en wist hij zijn onderhoorigen zoodanig aan te vuren, dat de Portugeezen, met verlies van drie honderd man aan dooden, werden teruggeslagen. Zijn moeder, die een heerschzuchtige vrouw was, trachtte van zijn populariteit gebruik te maken, om hem op de troon te plaatsen, hetgeen den prins, gedeeltelijk door omkooping, gedeeltelijk door geveinsde minzaamheid, gelukte. Op zekeren dag stierf de koning plotseling en onmiddelijk liet de prins zich tot vorst uitroepen en wist hij zijn gezag, zoowel door list als geweld, op te dringen. De vorst van Pedir, die bij het gerucht van zijn broeders dood was overgekomen, om diens erfenis te aanvaarden, werd gevangen genomen en heimelijk vermoord, niettegenstaande hij hem bij een vroegere gelegenheid, zoo als wij boven vermeld hebben, gastvrijheid bewezen had. De groote verwachtingen, die men aanvankelijk omtrent

PERPUSTAKAAN NASIONAL

sonen bestond, namelijk ABDOEL-HAMID, SRI MOHAMMED, admiraal van Atchin, en een edelman MIR HASSAN, die door een zekeren LEONARD WEERER, Luxemburger van geboorte, welke als tolk dienst deed, benevens door eenige bedienden en Arabische kooplieden vergezeld waren. Op de terugreis, ter hoogte van St. Helena, werd nog een Portugeesch oorlogschip, „San Jago" geheeten, genomen, dat een rijke lading van paarlen en andere kostbaarheden aan boord had, wier waarde op anderhalf miljoen guldens geschat werd.

ABDOEL-HAMID, die reeds een grijsaard van zeventigjarigen leeftijd was, overleed spoedig na zijn aankomst en werd, op kosten van de bewindhebbers der O.-I. compagnie, in de St. Pieterskerk te Middelburg begraven, welke kerk in 1834 werd afgebroken, bij welke gelegenheid vermoedelijk ook de zerk verloren ging, die het graf van den Oosterschen gezant dekte.

Het gezantschap begaf zich uit Middelburg over Dordrecht en Bommel naar het hoofdkwartier van Prins MAURITS, die op dat oogenblik Grave belegerde. Hij liet hen met zijn gala-rijtuig afhalen, dat door een compagnie ruiters, bij wijze van lijfwacht, geëscorteerd was en ontving hen „met geen minder eerbiedinghe, dan zijnen eyghenen persoon vereyste." Men ziet daaruit, dat onze stadhouders met de sultans van Atchin, als *inter pares*, omgingen. Het waren de dagen van Neêrlands en Atchins grootheid en het laatstgenoemde rijk, dat zich destijds aan de Westkust tot Indrapoera, dus verre beneden Padang en aan de oostzijde tot Djambie, aan de rivier van denzelfden naam gelegen, uitstrekte, omvatte dus een aanzienlijk deel van Sumatra. De sultan liet de leenroerige staten door *oeakils* of stedehouders, die door een gewapende lijfwacht omringd waren, besturen.

Prins MAURITS ontving de ambassade in zijn tent, te midden van eenen schitterenden staf van vorstelijke personen en hoofdofficieren, onder wie, zooals bekend is, zich vele

verachting, door de Atchineezen niet beantwoord werd. Den volgenden dag werd de geheele vloot, in den vorm van een halve maan, opgesteld en ontstond er een hevige strijd, die tot laat in den nacht voortduurde en bij den gloed der brandende schepen, als bij toortslicht, werd voortgezet, totdat de Atchineezen, na een verlies van vijftig vaartuigen en eenige duizenden manschappen, den strijd opgaven en zich op de oostkust van Sumatra terugtrokken, waar de Portugeezen hen niet durfden vervolgen, zoowel om de groote schade, die zij zelve geleden hadden, als omdat de Nederlanders in aantocht waren, die Malakka bedreigden. De gevangenen werden uitgewisseld, hetgeen als de eerste daad van menschelijkheid tusschen deze beide oorlogvoerende staten beschouwd werd.

Drie jaren later en dus in 1619, veroverde Atchin de steden *Kedah* en *Perak*, met de omringende landschappen, op de kust van Malakka, benevens den staat *Deli*, op Sumatra gelegen. Deze laatste plaats was, onder medewerking der Portugeezen, zeer versterkt en gaf aan de Atchineezen gelegenheid van hunne groote bekwaamheid blijk te geven. Er werden door hen geregelde loopgraven geopend, terwijl de stad eerst na eene belegering van zes weken in hunne handen viel. Aan een belegering van Malakka werd echter dit jaar niet gedacht, daar beide partijen op hunne hoede waren en maatregelen beraamden, om den inval af te weren.

In 1621 werd Atchin door een Fransch eskader bezocht, onder bevel van den commodore Beaulieu, die geruimen tijd daar gestationeerd bleef. De koning nam met de ontvangen geschenken geen genoegen en eischte nog meer, zoodat de Fransche bevelhebber veel geduld en omzichtigheid moest gebruiken om zijn doel, het verkrijgen van een lading peper, te bereiken. De koning verhaalde hem dat hij last had gegeven alle peperstruiken uit te

In Juni van het jaar 1602 werd Atchin door het eerste Engelsche eskader, onder bevel van JAMES LANCASTER, bezocht, om na het gebruikelijk wisselen van geschenken, een tractaat van handel en vriendschap tusschen den sultan en de koningin van Engeland te sluiten, hetgeen de Portugeezen, of juister gezegd, de Spanjaarden, omdat Portugal sedert was ingelijfd, vergeefs trachtten te beletten. Men verhaalt dat de vorst van Atchin tot den Engelschen bevelhebber het verzoek richtte hem een der psalmen van DAVID te willen voorzingen, waaraan door dezen met de hem vergezellende officieren bereidwillig voldaan werd.

Overigens is van de regeering van dezen vorst weinig anders bekend, als dat hij twee zonen had, van wie hij den jongsten tot hoofd van Pedir maakte, terwijl hij den anderen, sultan MUDA genaamd, tot zijn troonopvolger bestemde. In 1603 besloot hij, wegens zijn vergevorderden leeftijd, de kroon neder te leggen en zijn zoon met de koninklijke waardigheid te bekleeden. Deze, die inmiddels ook een man van rijpen leeftijd was geworden, kon zijn tijd niet behoorlijk afwachten, maar sloot zijn vader in de gevangenis, waar hij spoedig stierf. De oude sultan wordt ons als een zeer krachtig grijsaard beschreven, die echter aan het spel en den drank verslaafd was en wegens zijne wreedheid door zijn onderdanen zeer gevreesd werd.

De nieuwe vorst, die onder den naam van ALI MAGHAJAT-SHAH, hem opvolgde, was een zeer onbeduidend persoon, die zijn voornaamste uitspanningen in het jagen en baden zocht. Onder zijn regeering vinden wij het eerst van een vrouwelijke lijfwacht melding gemaakt, die hem voortdurend omringde. Tengevolge van zijn slecht bestuur, nam de onveiligheid in het binnenland, waar herhaaldelijk roof en moord gepleegd werden, sterk toe. Toen hij, bij zekere gelegenheid, zijn neef beleedigd had, vluchtte deze naar den koning van Pedir, die hem niet alleen in vriend-

sloten zich onderling zeer goed aaneen en ook de rivieren waren met booten bezet, zoodat de stad geheel omsingeld was. Intusschen kwam de vorst van *Pahang* met twee duizend man tot ontzet der belegerden opdagen, benevens vijf Portugeesche vaartuigen van de kust van Coromandel, maar deze macht was niet voldoende de belegeraars te verdrijven, die bij de verschillende gevechten en schermutselingen reeds vier duizend man verloren hadden. Op het einde van het jaar kwam een Portugeesche vloot onder bevel van Nunno Alvarez Botello opdagen, die negen honderd man Europeesche soldaten aan boord had en de Atchineesche vloot, welke in een rivier, nabij de stad, voor anker lag, insloot. Dit veranderde den toestand geheel, want de belegeraars waren nu genoodzaakt zich terug te trekken, en om hunne schepen te verdedigen, hunne batterijen naar het zeestrand te verplaatsen. In den nacht trachtte een smaldeel der Atchineesche vloot heimelijk te ontkomen, hetgeen echter mislukte. Den volgenden dag zakte hun geheele macht den stroom af, om zich met geweld een uitgang te banen, maar na een hevig gevecht, werd met vele andere vaartuigen ook hun grootste schip, dat den bescheiden naam van „de schrik der wereld" droeg, genomen, nadat de bemanning van zeven honderd koppen, er vijf honderd verloren had. De bevelhebber heesch de parlementairs vlag, maar de Portugeezen die gehoord hadden, dat er nog meer hulptroepen tot hun ontzet kwamen opdagen, eischten een onvoorwaardelijke overgave. Eindelijk smeekten de Atchineezen, om slechts drie galeien met vier duizend man, het treurige overschot van hun vroegere macht te mogen wegvoeren, hetgeen eveneens geweigerd werd. Er werd een gelijktijdige uitval te land en ter zee tegen hen ondernomen, waarbij alles over de kling werd gejaagd.

De opperbevelhebber ontkwam zelf ter nauwernood, maar

zijn persoon koesterde, werden later geheel teleurgesteld, daar hij een wreed en hardvochtig karakter bleek te bezitten.

In 1613 onderwierp hij het rijk van *Siak* aan zijn gezag en in hetzelfde jaar zond hij een expeditie naar het rijk van *Johor*, welks hoofdstad hij, na een belegering van negen-en-twintig dagen innam, bij welke gelegenheid hij alle inwoners tot slaven maakte. De koning vluchtte naar het eiland *Bintang*, maar zijn jongste broeder viel in handen des overwinnaars. Hij was een trouw bondgenoot der Portugeezen geweest, zoo als hij het later van de Nederlanders was, die hij bij de belegering van Malakka ondersteunde. Bij dezen oorlog werd ook een Nederlandsche factory te *Johor* geplunderd en verscheidene Nederlanders gevangen genomen. Later scheen de vorst van Atchin over zijn onberaden politiek berouw te gevoelen, daar hij den jongsten broeder des vorigen konings van *Johor* op den troon herstelde en hem bovendien nog eene zijner zusters ten huwelijk gaf.

In 1615 stevende de koning van Atchin naar Malakka met een vloot, met wier uitrusting hij zich vier jaren had bezig gehouden. Zij bestond uit driehonderd vaartuigen, waaronder zich honderd galeien bevonden, grooter dan diegenen, welke destijds in Europa gebouwd werden, die ieder met 600—800 koppen bemand waren en drie groote kanonnen, benevens vele kleinere stukken, voerden. Deze schepen moesten door de *orang-kajas* of edelen worden geleverd, bemand en onderhouden. De manschappen ontvingen geen soldij en moesten bovendien nog voor hun eigen rekening voor drie maanden levensmiddelen medenemen. Men verhaalt dat deze reusachtige vloot zestig duizend man overvoerde, over wie de koning zelf het opperbevel aanvaardde, die zijn vrouwen met zich medenam. Toen zij in het gezicht der Portugeesche schepen kwamen, werden zij door deze beschoten, welk vuur, bij wijze van

sultan Iskander Muda of Paduka Sri, zooals hij door de Europeesche schrijvers genoemd word, die juist lang genoeg leefde om den ondergang van Portugal als koloniale mogendheid te aanschouwen en onder wiens merkwaardig bestuur Atchin het toppunt van zijn macht en grootheid bereikte. Terecht wordt door Marsden opgemerkt, dat de Portugeesche tegenstand als prikkel noodig scheen tot de ontwikkeling van dit rijk. De Fransche generaal Beaulieu, van wien wij reeds vroeger hebben gemeld, dat hij een tijd lang aan het hof van Atchin heeft doorgebracht, deelt omtrent den rijkdom van den toenmaligen sultan berichten mede, die aan een mythe doen gelooven. Zijn herhaalde krijgstoerustingen, op groote schaal ondernomen, gaven reeds een bewijs over welke strijdkrachten, te zee en te land, hij kon beschikken. Hij telde zijn strijdolifanten bij honderden en beschikte over meer dan twee duizend vuurmonden. Hij hield voortdurend drie honderd goudsmeden in zijn dienst, hetgeen overdreven zoude schijnen, indien het niet van algemeene bekendheid was, dat de Sumatranen zeer ervaren zijn in de kunst om met goud-draad te werken, waarvoor zij zeer veel smaak bezitten. Het land was zoo sterk bevolkt, dat de vallei van Atchin alleen veertig duizend weerbare mannen konde opleveren. Hij hield een uitgebreide lijfwacht, bij wijze van Janitzaren, wier officieren *ulubalangs* heetten, terwijl de minderen *ambaraja* genoemd werden. Drie honderd ruiters beschermden des nachts den omtrek van het kasteel, welks vertrekken door drie duizend gewapende vrouwen bewaakt werden. Het aantal der eunuchen werd op vijfhonderd geschat. De koning wordt ons echter als een sluw en wreed man beschreven, die door zijn herhaalde oorlogen het land uitputte, dat hij in armoede achterliet. Hij trachtte het ontvolkte land met de bevolking der veroverde gewesten op nieuw te bevolken, hetgeen hem echter niet gelukte, want, door het gemis aan be-

roeien, niet alleen omdat die cultuur voor de teelt der voedingsmiddelen nadeelig was, maar omdat de peperhandel hem in aanraking bracht met de vreemdelingen, die hem wilden onderwerpen, zoo als zij de vorsten van *Jakatra* en *Bantam* gedaan hadden. Om die redenen was hij genoodzaakt geweest de Engelsche en Nederlandsche factorijen te *Priaman*, *Tikoe* en *Padang* te vernietigen, zoo als dan ook werkelijk geschied was, terwijl hij de gouverneurs dier plaatsen om de drie jaren verwisselde, opdat zij met de vreemdelingen niet te gemeenzaam zouden worden. De onpartijdigheid eischt te erkennen, dat de vorst van Atchin door de gebeurtenissen genoegzaam gerechtvaardigd was tot een dergelijke opvatting.

Het bezit van Malakka bleef altijd tot de lievelingswenschen des konings behooren en daarom is het niet te verwonderen, dat Atchin in 1628 wederom een poging beproefde, om dat doel te verwezenlijken. Niettegenstaande de tocht door den bekwamen *laksamana* of opperbevelhebber, aan wien het rijk zijne groote overwinningen en uitbreidingen der laatste jaren te danken had, ontraden werd, wilde de koning het plan toch doorzetten en zich zelf aan het hoofd der onderneming plaatsen. Nadat hij een oogenblik aan boord had vertoefd, besloot hij, op grond van een ongunstig voorteeken, dat was waargenomen, tot den terugtocht. Zijn bevelhebbers echter vertrokken met de expeditie, die uit twee honderd en veertig zeilen bestond, welke met twintig duizend welgewapende manschappen bemand was, benevens een grooten artillerie-trein. De belegering werd met veel beleid en moed begonnen, waarbij de Atchineesche opperbevelhebber van groote militaire bekwaamheden blijk gaf. De Portugeezen waren genoodzaakt verschillenden buitenwerken op te geven, die door de Atchineezen tot sterkten werden hervormd, welke zij tegen hunne vijanden richtten. Hunne leger-afdeelingen

worden, zoodat men hier eigenlijk met een aristocratische oligarchie te doen had. De verijdeling der aanspraken van den vorst van Johor op de kroon van Atchin, op huwelijken der betrokken familiën gegrond, schijnt wel het voorname doel hunner politiek geweest te zijn. Gedurende het bestuur dezer koningin waren de betrekkingen tusschen Nederland en Atchin op zeer goeden voet, daar wij ter wille van het rustig bezit van Malakka, bij de vriendschap der Atchineezen eveneens belang hadden. Men verhaalt zelfs dat de koningin in het jaar 1660 zich genegen verklaarde een Nederlander te huwen en vermoedelijk dit voornemen ook zoude volvoerd hebben, indien de O. I. Compagnie, uit vrees voor latere verwikkelingen, zich niet daartegen verklaard had. In 1637 wist de commissaris Roelofs reeds een tractaat te sluiten, waarbij aan de Hollanders den monopoliehandel langs de Westkust werd toegestaan, waarvan terstond misbruik werd gemaakt, om nu, op onze beurt, de Portugeezen en later de Engelschen te weren. Dit gaf tot allerlei oneenigheden en kuiperijen aanleiding, tusschen de handelaars der verschillende Europeesche natiën. Het was een „combat de finesse" waarbij men elkander, zoo als men het noemt, vliegen trachtte af te vangen, die den inlanders geen hoogen dunk der Europeesche eerlijkheid zullen hebben ingeboezemd. Een oogenblik verloren wij de sympathie van Atchin, toen deze staat vernam, dat wij met zijne en onze vijanden, de Portugeezen, een tractaat gesloten hadden, zoodat Atchin, om van die trouweloosheid niet het slachtoffer te worden, zich haastte eveneens met Portugal vrede te maken. De oneenigheden aan de Westkust werden nog vermeerderd door de vorderingen van den radja van *Menangkabau*, een nominale grootheid, dien de Engelschen en Nederlanders, als *deus ex machina*, lieten verschijnen en verdwijnen, om aan de tractaten, die zij zelve met den punt van den degen voorschreven of herriepen, naarmate

eenige dagen later werd hij in de bosschen ontdekt en gevankelijk naar den Portugeeschen gouverneur geleid, dien hij met den fieren groet verwelkomde „ziedaar den *laksamana*, die voor de eerste maal overwonnen is." Hij was inderdaad een der grootste strategen, die de Archipel heeft opgeleverd, waardoor hij de hoofdbewerker van Atchin's macht en grootheid geworden is. Uit eerbied voor zijn buitengewone talenten en ridderlijken moed besloten de Portugeezen zijn leven te sparen, maar wilden hem door de straten van Lissabon, als krijgstrofee, zegevierend rondvoeren. Gelukkig bleef de groote man, die op de reis naar Europa overleed, voor deze smadelijke bejegening gevrijwaard. Deze geduchte nederlaag bracht aan de macht van Atchin een groote slag toe, waarvan het zich nauwelijks herstelde. Eindelijk zag de koning zijn lang gekoesterden wensch vervuld, toen Malakka in Januari 1641 door de Nederlanders werd ingenomen, nadat de stad sinds Juni van het vorig jaar was belegerd geworden, waarbij wij vele manschappen aan ziekten verloren, onder wie zich de gouvernements-commissaris Johan de Meere en de opperbevelhebbers Adriaen Antonisz. en Jacob Cooper bevonden, zoodat het eerst aan den derden kommandant der expeditie, namelijk Minne Willemsz. Caertekoe, gelukte de vesting te bemachtigen, die de Portugeezen zoo lang in hun bezit hadden en die meermalen zoo heldhaftig door hen was verdedigd geworden. Marsden vergist zich, wanneer hij beweert dat de Atchineezen ons in dit beleg hebben bijgestaan, want de toegezegde hulptroepen bleven uit, terwijl wij daartegen van de Johorieten ondersteuning ontvingen. (1)

In hetzelfde jaar, waarin Malakka viel, overleed ook de

(1) Zie hierover: Stukken betreffende het beleg en de verovering van Malakka in 1640 en 1641 door P. A. Leupe, opgenomen in de werken van het historisch genootschap te Utrecht.

maken. De inboorlingen werden tot den afval van Atchin aangehitst „onder belofte van onzen bijstand, in kruid en lood." In 1662 werd, door tusschenkomst van Groenewegen, die met gezanten van verschillende staten aan de Westkust van Sumatra was aangekomen, een verbond gesloten, waarbij deze staten zich „ten eeuwigen dage" onder ons gezag plaatsten, onder bescherming onzerzijds tegen hunne vijanden, benevens toekenning aan ons van den monopolie-handel; dit was altijd het *sine qua non* van de politiek der O. I. Compagnie.

Overal waar wij ons gevestigd hadden, werd onmiddelijk het hatelijk zoutmonopolie ingevoerd en de toestellen en gereedschappen der bevolking, welke gewoon was deze levensbehoefte aan het strand in te zamelen, vernield, dat dikwijls de oorzaak van ernstige onlusten geworden is.

Het nieuwe tractaat bestond echter aanvankelijk meer in naam dan in werkelijkheid, want geen der saamgezworenen durfde het eerst het sein tot den opstand te geven, totdat in 1664 vier schepen, onder bevel van den commandeur Cauw, van Batavia kwamen opdagen. Met de hulp van Indrapoera, dat tot het verbond was toegetreden, werden de Atchineezen tot voorbij Tikoe verdreven. Er werden vaste loges te Tikoe en te Priaman opgericht, terwijl te Padang het hoofdkantoor werd gevestigd, dat sedert de hoofdzetel van ons gezag op Sumatra's westkust geworden is. Cauw liet aldaar, benevens op het eilandje Poelo-Tjinko, eenigszins bezuiden Padang, waar men eveneens een versterking had aangelegd, een bezetting, benevens eenige kleinere vaartuigen, achter en keerde met een rijke lading naar Batavia terug. Maar reeds in het volgend jaar werd, op aanhitsing der Atchineezen, de adsistent te Tikoe met het daar liggend detachement door de inboorlingen vermoord. Hoewel Atchin zich onthield ons openlijk den oorlog te verklaren, trachtte het echter evenwel de inlanders tegen ons op te ruien, zoodat de bewoners van Kotta-tengah dan ook werkelijk Padang

hoorlijke voorzorgsmaatregelen, kwamen de meesten van gebrek om. Hij sloot zijn moeder in de gevangenis, omdat hij haar van een samenzwering betichtte met de voornaamste edelen, van wie hij velen liet ter dood brengen. Hij doodde verschillende vorstelijke personen, onder wie zich een zoon bevond van den koning van *Johor*, een prins van *Bantam* en een prins van *Pahang*, die bloedverwanten van hem waren. Zijn zoon, die hem, zoo mogelijk, in wreedheid nog overtrof, maakte hij tot koning van *Pedir*, maar tengevolge zijner buitensporigheden was hij genoodzaakt hem wederom af te zetten en in de gevangenis te doen sluiten, waar hij weldra overleed. Er bestaat een verschil tusschen de Maleische en de Europeesche schrijvers, omtrent het tijdvak van Iskander Muda's regeering, die volgens de eersten tot 1636 en volgens de laatste tot 1641 duurde, zoo als er, over het algemeen, bij de geschiedenis van Atchin, op de nauwkeurigheid der jaartallen veel valt al te dingen. Maar of hij werkelijk zoo lang heeft geregeerd, dan wel of hij nog een opvolger heeft gehad, Ala-Eddin-Mahayat-Shah, is van minder belang; daaromtrent zijn allen het echter eens dat in 1641 een vrouw aan het bestuur is gekomen, Taju-Al-Alum genaamd, die een dochter was van den vorigen koning en haar man in de regeering opvolgde, toen er geen mannelijke erfgenaam bestond. Met haar begon de dynastie in de vrouwelijke lijn, die zestig jaren geduurd heeft en door de edelen ondersteund werd, omdat zij het zacht bestuur eener vrouw, die onder hun invloed stond, verkozen boven de heerschappij der dwingelanden, die met ijzeren scepter heerschten. De staatszaken werden door twaalf *orang-kajas* bestuurd, van wie vier het hoofd uitmaakten, onder wie de *maharaja* of gouverneur van het koninkrijk als de voornaamste werd beschouwd. De koningin scheen niet de macht te hebben deze personen te kunnen afzetten, zonder wier medewerking geen enkel besluit mocht genomen

onder het bestuur der eerste koningin, van wie wij reeds melding hebben gemaakt, die tot 1675 en dus vier en dertig jaren in vrede geregeerd heeft, hetgeen voor dit land tot de zeldzame uitzonderingen moet gerekend worden. Een eigenlijken oorlog heeft Atchin onder hare regeering niet gevoerd, alles bepaalde zich tot onderhandsche aanhitsingen van staten en zijdelingsche deelnemingen aan opstanden van volkeren, die met ons tractaten gesloten hadden.

De tweede koningin, die de vorige opvolgde, heette Nur al-Alum, regeerde slechts twee jaren en stierf in 1677.

De derde koningin, Anaijet-Shah genaamd, ontving een gezantschap van het Engelsch gouvernement te Madras en scheen, volgens de beschrijving, destijds ongeveer veertig jaren oud te zijn. De vreemdelingen, welke bij die gelegenheid aan haar werden voorgesteld, koesterden twijfel of zij wel een werkelijke koningin en niet een eunuch in vrouwenkleeding was, die door de intrigues der *orang-kajas* of rijksgrooten aan het volk was opgedrongen. Dat vermoeden scheen zelfs bij een deel der Atchineezen ingang te vinden, waartoe de omstandigheid zal hebben bijgedragen, dat zij zeer groot was en een manlijk voorkomen had. Het verzoek der Engelsche regeering om een fort te mogen bouwen, werd kortweg geweigerd, hoogstens werd vergund een planken woonhuis of pakhuis op te richten. De rijksbestierders beweerden, dat zelfs de koningin niet het recht had versterkingen aan te leggen, daar dit een middel kon worden om het land te onderdrukken, zoo als zij vermoedelijk meermalen tot hun eigen schade ondervonden hadden. Eene Engelsche vestiging op de zuidkust van het rijk zoude tot moeielijkheden met andere Europeesche staten kunnen aanleiding geven, terwijl zij bovendien de opmerking maakten dat het gouddelven vele handen aan den landbouw onttrok, die daardoor veel ge-

hun belang dit eischte, een schijn van recht te geven. De staat *Menangkabau* was een overblijfsel van een uitgestrekt rijk, welks bloeitijd in de Hindoe-periode moet gezocht worden, dat in de binnenlanden van Sumatra opgerezen, zich weldra tot de zeekust uitbreidde en vervolgens geheel Sumatra omvatte, zoodat ook Atchin oorspronkelijk daarvan leenroerig was.

Toen in 1643 Atchin aan engelsche schepen vergund had peper te laden tegen de bepalingen van het tractaat, ontstonden daarover oneenigheden en werd bij die gelegenheid aan de Hollanders verboden een pakhuis te bouwen, uit vrees dat dit later in een fort zoude gemetamorfoseerd worden, zoo als de gewone gedaanteverwisseling was.

In 1649 gelukte het ons met Atchin, na vele tegenstribbelingen, het vorig tractaat betreffende den monopoliehandel te hernieuwen, hetgeen de Engelschen zoo ontmoedigde, dat zij Atchin verlieten. Intusschen werden de onzen te *Priaman*, te *Selida* en te *Tikoe*, waar zij loges opgericht hadden, door de gekwelde inlanders overvallen en gevangen genomen, onder wie zich ook de koopman VAN VOORST bevond. Dezen gelukte het echter te ontkomen en hij keerde weldra met vijf schepen van Batavia terug, waarmede hij de loge te Selida hernam en onze gevangenen verloste. Toen hij hetzelfde te Priaman trachtte te doen, werd hij geslagen, terwijl hij later nogmaals met meerder macht teruggekeerd, zijn doel toch niet kon bereiken. De geheele westkust moest nu, zoo als men het rhetorisch uitdrukte van het „Atchineesche juk" bevrijd worden, met de bedoeling om daar onze uitsluitenden handel ongestoord te kunnen uitoefenen. Door de machtsverzwakking van Atchin waren wij weldra in de gelegenheid met een scheepsmacht van Batavia, onder bevel van den koopman PIETER BOTT, ons van Indrapoera, Padang en Tikoe meester te

redenen die ons zijn onbekend gebleven, eindigde de dynastie der vrouwen. Haar opvolger heette Beder Al-Alum Sherif Hassan, die veronderstelt wordt haar broeder geweest te zijn, hoewel dit niet met zekerheid bekend is. Na een bestuur van twee jaren, behaagde het God, zoo als de Maleische kronieken, volgens Marsden zich uitdrukken, hem met een kwaal te treffen, welke een verlamming zijner handen en voeten ten gevolge had, waardoor hij tot het verrichten der godsdienstige plechtigheden was ongeschikt geworden, en die hem dwong van den troon afstand te doen.

Een priester, namens Perkasa-Alum, wist door kuiperijen zich van de koninklijke waardigheid meester te maken, wiens eerste handelingen daarin bestonden om de koopwaren van Engelsche kooplieden, die, volgens het tractaat van rechten waren vrijgesteld, met een belasting te treffen. Dit deed een verzet onder de vreemde kooplieden en scheepskapiteins ontstaan, die onmiddelijk op de dorpen nabij de zee gelegen, met hunne schepen begonnen te vuren, en allen toevoer van levensmiddelen naar de stad van de zeezijde onderschepten. De bevolking kwam tegen zijne regeering in opstand en van deze gelegenheid werd tevens gebruik gemaakt om den overweldiger te verdrijven en een jongen prins, Jemal Al-Alum op den troon te plaatsen, die de neef was der vorige koningin, hetgeen in het jaar 1704 geschiedde. Van dat tijdstip geven de Maleische kronieken weinig licht omtrent de verdere gebeurtenissen in het Atchineesche rijk, maar dit schijnt van algemeene bekendheid te zijn, dat, tijdens de eerste helft van zijn bestuur. Atchin nog een mate van welvaart genoot, die met het later verval sterk afstak. Het land was destijds sterk bevolkt en zeer welvarend. De edelen hadden groote bezittingen en er was eene groote klasse van rijke kooplieden, en er werd behoorlijk recht gesproken. De koning mocht niet voor eigen rekening handel drijven, maar hij vond zijn inkomsten uit de inko-

aanvielen, waarbij de moord aan twee zonen hunner hoofden, door de onzen gepleegd, het hunne hadden bijgedragen. De commissaris GRUIS, die tot ontzet der plaats was afgezonden, landde in April 1666, viel, op denzelfden dag der landing, de Maleiers in hun legerkamp aan, zonder de versterking, die hem door de Padangers was toegezegd voor den volgenden dag, omdat zij op Vrijdag niet wilden strijden, af te wachten, waarvan het gevolg was, dat hij, met al zijn officieren en 130 man het leven verloor.

Dit verlies werd wel spoedig door een nieuwen aanval, waarin wij overwinnaars bleven en slechts weinig volk verloren, weder hersteld, maar het district Kotta-tengah bleef nog lang een brandpunt der misnoegden, zoodat de handel kwijnde en Padang de eenige plaats was, die onze zijde bleef houden. Na deze gebeurtenissen werd te Padang, waar tot heden zich slechts enkele Europeanen in een kleine woning ophielden, een fort aangelegd en in plaats van den vorigen Atchineeschen stedehouder, een nieuw hoofd benoemd, die van den sultan van Menangkabau den titel van *panglima* ontving. Het was vooral de commissaris ABRAHAM VERSPREET, die de zaken op de Westkust eenigszins beter geregeld heeft en spoedig daarop stond de sultan van Indrapoera een gedeelte van zijn land aan de Compagnie af. In 1668 had de kust tot Baroes zich ook aan de Atchinesche heerschappij weten te onttrekken, en zich eveneens onder de bescherming van ons gezag geplaatst, terwijl in het volgend jaar het rijk van Deli zich onafhankelijk maakte, waardoor Atchin allengs aan macht en uitgestrektheid begon te verliezen.

In 1670 werd ons fort te Padang, op aanstoking der Atchineezen, door de inboorlingen in de asch gelegd en werden wij genoodzaakt van die plaats op te breken, maar een versterking van Batavia gezonden, herstelde het gezag en te Baroes werd een batterij opgeworpen. Dit geschiedde

was hem te dooden, bleef hij zich evenwel ongesteld gevoelen en nam de terugreis aan, welk voorbeeld weldra door de overigen gevolgd werd, zoodat de hoofden daardoor vrij spel verkregen, om de plaats te versterken. Twee jaren na die gebeurtenis, begaf de koning zich, onder den schijn van te gaan jagen, waarvan hij een groot liefhebber was, met een groot gevolg naar een distrikt, dat door den panglima MUDA-SETI bestuurd werd, dien hij wantrouwde. Deze had, bij de nadering des konings, zijn residentie verlaten, die zijn huis liet verbranden, toen hij vernam, dat hij gewapende benden verzameld had. De vorst keerde spoedig naar de hoofdstad terug, maar liet zijn krijgsvolk te *Pakan Badar* achter, waar het door het oproerig distriktshoofd overvallen en teruggeslagen werd. De koning bracht troepen op de been en er ontstond een gevecht, waarbij de koninklijke partij geslagen werd. Ten einde raad riep de vorst de edelen bijeen, toen één hunner, *panglima* MAHARAJA, als zijn denkbeeld aangaf, dat de koning, zoo lang de opstand duurde, de hoofdstad moest verlaten en voor zich een plaatsvervanger moest benoemen, waarmede hij zich ten laatste vereenigde, nadat hij den voorsteller een eed had opgelegd, om zich aan geen verraad schuldig te maken. Hij stelde een der *ulubalangs* of officieren zijner lijfwacht, namens MAHARAJA LELA, in zijne plaats aan, waarmede de distrikthoofden geen genoegen namen, welke panglima MAHARAJA als hoofd aanstelden, die echter weinige dagen later overleed. Een neef van JEMAL-AL-ALUM werd toen op den troon geplaatst, maar niettegenstaande hij de distrikthoofden had omgekocht, lieten zij hem niet lang in het genot zijner macht, maar werd hij weldra weder afgezet.

De persoon, die nu op den troon werd geplaatst, was de reeds gemelde MAHARAJA LELA, die het land gedurende twaalf jaren in rust regeerde, gedurende welken tijd de hoofdstad Atchin weder in bloei toenam. Hij aanvaardde het

leden had, zoodat de vroeger verleende vergunning nu was beperkt geworden. Niemand zal ontkennen dat deze beweringen van grond ontbloot zijn. Het schijnt dat, tijdens haar bestuur, door Atchin een poging beproefd werd, om in bondgenootschap met Siam, de Nederlanders uit Sumatra te verdrijven, door wier veroveringen, zoowel de uitgestrektheid van haar gebied als de handel harer onderdanen zeer hadden geleden. Deze onderhandelingen leidden echter tot geen doel en de grenzen van het Atchineesche rijk reikten destijds niet verder dan *Baroes* op de west- en *Pedir* op de noordkust. De koningin stierf in 1688, na een regeering van elf jaren, en werd door een jonge vorstin, KAMALAT-SHAH genaamd, opgevolgd, maar deze troonsopvolging geschiedde niet zonder een sterken tegenstand van een gedeelte der *orang-kayas*, die voor de verandering weder een koning wilden, waardoor een burgeroorlog ontstond. Men verhaalt dat de beide partijen, aan de oevers eener rivier tegenover elkander geschaard, des nachts streden en des daags hunne gewone bezigheden verrichtten, zoodat zij weldra het dwaze hunner handelingen inzagen en de koningin in het bezit harer waardigheid handhaafden. De handel in Atchin heeft in die dagen veel geleden door de onbeschaamde en eigendunkelijke handelingen van sommige Engelsche kooplieden, die zich tot vertegenwoordigers der Engelsche O. I. compagnie opwierpen, zich zelven feitelijk een monopolie toekenden en alle schepen, die niet aan hen geconsigneerd waren, belemmeringen in den weg stelden, waardoor Atchin een toevluchtsoord werd voor allerlei avonturiers. De Engelsche O. I. compagnie besloot pogingen aan te wenden hare vroegere priviligiën te hernieuwen, hetgeen haar gelukte, zoodat er weder, hoewel op beperkte schaal, een factory verrees, die echter spoedig in verval geraakte. Met deze koningin, die in 1699, na een regeering van elf jaren, door hare onderdanen werd afgezet, wegens

stijging brak er een opstand uit die hem noodzaakte aan boord van een schip te vluchten. De troon werd in bezit genomen door den *maharaja* of gouverneur, genaamd Sinara, die den titel aannam van Beder Ed-Din Juhan Shah, maar korten tijd daarna door de aanhangers van den vorigen vorst werd ter dood gebracht, die daarop op nieuw regeerde. Zes jaren na zijn herstelling in het gezag werd het paleis in den nacht door een gewapende bende, onder aanvoering van een zekeren Radja Udah aangetast en was de sultan weder genoodzaakt de wijk te nemen. De overweldiger besteeg den troon onder den titel van Soliman-Shah, maar werd na een bestuur van drie maanden, op zijn beurt verdreven en genoodzaakt naar een afgelegen eilandje te vluchten. Na dien tijd bleef Muhammed, onafgebroken regeeren, hoewel het land in voortdurenden staat van verwarring verkeerde. De Engelschen trachtten, onder diens bestuur, hoewel te vergeefs, in Atchin een vestiging te erlangen. Na zijn dood, die in 1781 moet zijn voorgevallen, volgde hem zijn oudste zoon in den ouderdom van achttien jaren onder den titel van Ala-Ed-Din Mahmud Shah Juhan op, niettegenstaande er een mededinger tegenover hem geplaatst werd. De strijd zoude juist uitbreken toen de hoogepriester, een man van grooten invloed en die algemeen geacht was, met den jongen sultan, dien hij had opgevoed, optrad. Hij hield een rede tot de scharen, waarin hij aantoonde dat de prins, die vóór hem stond, de meeste aanspraak op de kroon kon doen gelden, dat hij voor zijn toekomstige hooge waardigheid was opgevoed en door zijn gelukkigen aanleg groote verwachtingen opwekte, dat hij echter zijn aanspraken niet wenschte te doen gelden door zijn geboorterecht of de kracht zijner partij, maar door de algemeene stem van het volk. In geval hij gekozen werd, zoude de hoogepriester hem met zijn ondervinding blijven voorlichten maar, indien het volk aan zijn mede-

mende rechten, die tot een bedrag van 10 pCt. op alle ingevoerde goederen geheven werden. De hoofstad, die uit steenen huizen bestond, was zeer uitgestrekt. Er woonden vele vreemde kooplieden, zoowel uit Indië als uit China, benevens vele Europeanen, onder wie een zekere Nederlander DANIEL genaamd, een der voornaamste was. Indien de kooplieden geen geld genoeg hadden de geheele lading te koopen, schoot de koning het bedrag voor en verdeelde de goederen onder hen, zonder dat hij het recht had een deel voor zich zelven te behouden. De vorst wordt als een verstandig man beschreven, die zijn rijk in vrede bestuurde en iedere oproerige beweging terstond wist te onderdrukken en de wegen in goeden staat onderhield. Hij liet zich door een lijfwacht van honderd jonge lieden omringen, die prachtig waren uitgedost en ieder honderd dollars in den maand kostten. Het land werd door de edelen, onder zijn toezicht, bestuurd en door allen werd hij ontzien en in eere gehouden. Een paar jaren na zijn komst aan de regeering, trachtte het landschap *Battu Bara* zich van Atchin vrij te maken. Nadat de hoofden, na zijn oproeping, niet waren verschenen om zich te verantwoorden, verzamelde hij den raad van edelen en eischte van hen, dat zij ieder een oorlogschip zouden uitrusten, waaraan door hen voldaan werd, zoodat hij in twee maanden tijds, in het bezit geraakte van dertig groote galeien. Toen hij daarmede voor het oproerig distrikt verschenen was, werden de weerbarstige hoofden onmiddelijk opgeëischt hunne onderwerping aan te bieden, daar men anders terstond tot den aanval zoude overgaan. De hoofden besloten een onderwerping te veinzen en traden den vorst met geschenken te gemoet, waaronder zich ook kokosnoten van een gezochte soort bevonden, die men vergiftigd had. Bij den aanblik der geliefkoosde vruchten, liet de koning er een openen, wier sap hij nuttigde. Door een lichte duizeling overvallen, daar het vergif niet sterk genoeg

den Sir STAMFORD RAFFLES, destijds gouverneur te Benkoelen, ter oore gekomen, of hij vertrok haastig naar Bengalen, waar hij bij het Indisch hoofdbestuur wist te bewerken, dat hij, in vereeniging met den vorigen gevolmachtigde naar Atchin werd gezonden, wien hij van het onhoudbare en gevaarlijke zijner gevolgde politiek wist te overtuigen, zoodat deze zich liet overreden om zich bij de inzichten van RAFFLES aan te sluiten.

Door de Engelsche regeering met geld en wapenen ondersteund, terwijl er bovendien tot zijn bescherming nog een oorlogschip werd afgezonden, gelukte het DJAUHAR-ALUM zich weder op den troon van Atchin te vestigen, die hij tot zijn dood behouden heeft. Omstreeks denzelfden tijd, dat is in 1819, sloot RAFFLES een tractaat met Atchin, in het werk van den heer ANDERSON (1) opgenomen, waarin aan Engeland uitsluitende handelsvoordeelen werden toegekend. Toen echter in 1824 de betrekkingen tusschen Engeland en Nederland geregeld waren, was dit tractaat onhoudbaar geworden, zooals uit een nota der Engelsche gevolmachtigden blijkt, waarvan, met de volgende bewoordingen, in het bovenvermeld werkje, de zakelijke inhoud wordt medegedeeld: »Een verdrag, in het jaar 1819 door Britsche agenten met Atchin gesloten, is in strijd met het derde artikel van het tegenwoordig tractaat. De Britsche gevolmagtigden nemen daarom op zich, dat het verdrag met Atchin zoo spoedig als mogelijk is, in eene eenvoudige schikking voor de gastvrije ontvangst van Britsche schepen en onderdanen in de haven van Atchin zal veranderd worden. Maar daar sommige der voorzieningen van dit verdrag (welke aan de Ned. gevolmachtigden zijn medegedeeld) bevorderlijk kunnen zijn aan de algemeene belangen der Europeanen, gevestigd in de Oostersche zeeën, verwachten

(1) ANDERSON, the Achinese ports and the agressions of to Dutch. London (1840).

bestuur onder den naam van ALA-EDDIN-AHMED-SHAH-JUHAN in Februari 1724 en stierf in Juni 1735. Op denzelfden dag van zijn overlijden verscheen de gevluchte koning JEMAL-AL-ALUM op nieuw. Zijn vrienden raadden hem aan, geen tijd te verliezen en zich van het kasteel meester te maken, maar tengevolge van zijn weifelend karakter werd de aanslag tot den volgenden morgen uitgesteld. De vijf zonen van den overleden koning besloten hun krachten te vereenigen, om den nieuwen of liever ouden mededinger te wêerstaan en riepen daartoe de hulp in van een naburig distriktshoofd, die hun zijn ondersteuning toezegde. Bij het aanbreken van den dag begonnen de kanonnen van het kasteel op de moskee te vuren, waar JEMAL AL-ALUM zich met zijn volgelingen verzameld had. Er ontstond nu een geregelde burgeroorlog, die tien jaren aanhield, totdat er een vergelijk tot stand kwam, waarbij de oudste zoon van den overleden koning PO-CHAT-AU den troon besteeg. Weldra ontstonden er weder oneenigheden over het bedrag der handelsvoordeelen, die den koning toekwamen. De bekende panglima MUDA SETI, die als het hoofd van het verbond werd beschouwd, trok naar de hoofdstad met twintig duizend volgelingen en toen de koning weigerde zijn geschenken te ontvangen, ontstond er een tweede oorlog, die twee jaren duurde en daarmede eindigde dat MUDA SETI naar zijn provincie terugkeerde. Vijf jaren na deze gebeurtenis overleed PO-CHAT-AU of zoo als zijn sultansnaam luidde ALA-ED-DIN-JUAN-SHAH. Zijn zoon POCHAT-BANGTA volgde hem op, hoewel ook daarover onder de partijen oneenigheid bestond, zoodat het land in een toestand van wanorde bleef verkeeren.

De dood van JUHAN-SHAH wordt door sommigen in 1760 en door anderen een jaar later vermeld, die door zijn zoon werd opgevolgd, welke den titel aannam van ALLA-ED-DIN MUHAMMED-SHAH. Drie jaren na zijn troonsbe-

de geografie en ethnografie van het land handelt, in den eersten en tweeden jaargang van het tijdschrift van Nederlandsch-Indië is afgedrukt en dus reeds tamelijk oud is. Het tweede en belangrijkst gedeelte van het rapport, dat zich onder de papieren van den generaal DE STUERS schijnt bevonden te hebben, heeft sedert ook het licht gezien en is grootendeels in het tweede deel van diens werk (1) over Sumatra opgenomen.

Dit gedeelte van het rapport is vooral zeer merkwaardig, omdat daarin onbewimpeld de rechtmatige grieven der Atchineesche kooplieden worden vermeld, die vooral in de kleingeestige vexatiën van ons tarief, benevens in de willekeurige handelingen der gouvernements-ambtenaren tegenover de Atchinesche handelaren moeten gezocht worden. Wij zullen hier de woorden van het rapport zelf aanhalen. »Indien, — zoo drukken de gecommitteerden zich uit, — »alles waarheid is, wat hieromtrent de commissie werd »verhaald, dan kan hunne vrees niet ongegrond genoemd »worden. Veelvuldig zijn de klachten over de eigendunkelijke handelwijze der gezagvoerders dier kruisbooten, die »zich vroeger vele gewelddadigheden moeten hebben veroorloofd, waarvan verscheidene Atchineezen het slachtoffer »geworden zijn. Te Taroemon en te Sinkel werd de com»missie na den afloop van eenige dier voorvallen gevraagd, »in welke verscheidene familiën van die plaatsen betrokken »waren, waarop zij (de kommissie), als daarmede niet »bekend, weinig kon antwoorden. Ook wist zij niet »veel te zeggen, toen de hoofden te Papoe haar te kennen »gaven, dat zij niet veel vertrouwen konden stellen in de »vriendschappelijke gevoelens van het Gouvernement, niettegenstaande een groot Heer (MICHIELS) vroeger hier een

(1) De vestiging en uitbreiding der Nederlanders ter westkust van Sumatra, door H. J. J. L. Ridder DE STUERS; uitgegeven door P. J. VETH, Amsterdam 1850.

dinger de voorkeur gaf, zoude hij zich aan die uitspraak onderwerpen en geen strijd in het leven roepen, maar het land verlaten. Deze rede had de gewenschte uitwerking, zoodat hij met algemeene stemmen gekozen werd. Er is weinig van zijn regeeringsdaden bekend, maar over het algemeen werd hij om zijn achtingswaardige eigenschappen zeer geprezen. Hij wordt gezegd met kracht en rechtvaardigheid bestuurd te hebben, den godsdienst te hebben beschermd, rechtvaardigheid te bebben betracht en daardoor ook bij zijn volk geacht en bemind te zijn geweest. Het jaar van zijn dood wordt niet vermeld, maar wel dat in 1805 zijn zoon op den leeftijd van een en twintig jaren hem heeft opgevolgd, van wiens regeering wij weinig meer weten, als dat hij met zijn schoonvader, die tevens zijn oom was, een twist had, waardoor hij gedwongen was voor korten tijd naar Pedir, de gewone schuilplaats der Atchineesche vorsten te vluchten. Hij moet ook getracht hebben zich, door het stichten van een groot entrepôt, van het handels-monopolie meester te maken, waardoor hij zich in schulden had gestoken en genoodzaakt werd met de Engelsche regeering te Poelo Pinang in onderhandeling te treden. In 1814 schijnt te Atchin een burgeroorlog te zijn uitgebroken, waardoor de sultan Djauhar-Alum-Shah verdreven werd, terwijl Seyied-Hoessein, die zich als handelaar te Penang gevestigd had, en een natuurlijke zoon van den vorigen sultan beweerde te zijn, als zijn mededinger optrad en wist te verkrijgen dat zijn zoon, namens Seifoel-Alum, in zijn plaats met het oppergezag bekleed werd. Tengevolge der nadeelen, welke de handel van deze voortdurende twisten ondervond, besloot de Engelsche regeering den kolonel Coombs als gevolmachtigde naar Atchin af te zenden, die voor den nieuw benoemden partij koos. Inmiddels ging het gerucht dat de Nederlanders den verdreven sultan hun ondersteuning hadden toegezegd. Nauwlijks was dit den beken-

len? De commissie stelt voor dat de Handelmaatschappij pogingen zoude beproeven het verloren handelsterrein te herwinnen, maar wij betwijfelen, of de middelen, die zij aanbeveelt, nog in onze dagen veel bijval zouden verwerven. Zij wenscht namelijk dat de handelschepen door een oorlogsvaartuig zouden vergezeld worden, dat bij oneenigheden terstond handelend zoude kunnen optreden, hetgeen juist een middel zoude zijn om botsingen in het leven te roepen. Omstreeks dezen tijd schijnt de handel van Atchin, hoewel door de voortdurende burgeroorlogen, welke dit land teisterden, in de laatste jaren aanmerkelijk verminderd, nog altijd belangrijk geweest te zijn. In het werkje van den heer Anderson komen enkele statistieke gegevens voor, waaruit blijkt dat de uitvoer naar Poelo Pinang, behalve die naar Singapore en de andere haven, waaromtrent de opgaven ontbreken, van 1835—36 nog een waarde vertegenwoordigde van 623,862 ropijen, van 1836—37 804,298 en van 1837—38 913,880 ropijen, zoodat gedurende die jaren de handelsbeweging was gestegen. Op het einde van dit rapport wordt de krijgsbazuin gestoken en ziet men de oude wrok der O.-I. compagnie herleven, waar de raad wordt gegeven, indien Atchin niet goedschiks aan ons verlangen gevolg wil geven, aan het rijk den oorlog te verklaren. Daartoe wordt eene blokkade der kust voldoende beschouwd, terwijl men zich voornamelijk daartoe bepalen moet, om „de kleine kampongs langs het oosterstrand en vooral Pedir en Delli, de rijstschuren van Atchin, te verbranden en te vernielen." Het moest op die wijze aan de Atchineezen worden *ingepeperd*, dat zij ons geen handelsvoordeelen hadden willen afstaan. De Commissie heeft tevens een geschikt voorwendsel uitgedacht, om dit liefelijk programma te kunnen verwezenlijken, namelijk de roof door de Atchineezen in 1836 op den schoener de Dolphijn gepleegd, maar die door baldadigheden onzerzijds was uitgelokt. Men ziet dus

zij, dat de Ned. regeering maatregelen zal nemen, opdat de vrucht dezer overzieningen behouden blijve. En zij drukken hun vertrouwen uit, *dat geene maatregelen, vijandig tegen den koning van Atchin, zullen worden in het werk gesteld door den nieuwen bezitter van Fort Marlborough*". (Benkoelen). In de nota der Nederlandsche gevolmachtigden van 29 Febr. 1824, nº. 9, wordt van deze zaak met de volgende woorden gewag gemaakt. (1) „Het tractaat van 1819 door Sir STAMFORD RAFFLES gesloten, is gelezen en wederkeerig erkend in den nieuwen staat van zaken voor geene, zelfs niet voor eene gedeeltelijke handhaving vatbaar te zijn. Doch onze mede gevolmachtigden hebben ons toen voor het eerst hunne bekommering medegedeeld, dat zoo de sultans van Atchin aan zich zelve overgelaten werden, de Vereenigde Staten van Amerika, vroeger of later trachten zullen zich met dezelve te verbinden en dus voet te krijgen voor eene vestiging, welke, ingeval van oorlog, tot overgroot nadeel voor de Britsche navigatie zoude strekken. Het gereedste middel tot afwending van dit kwaad schijnt te zijn, dat Nederland op zich neemt bij die van Atchin te bedingen, dat zij nimmer eenig etablissement van een vreemde mogendheid zullen toelaten."

Na de vaststelling van het tractaat van 1824 verscheen nu en dan een Nederlandsch oorlogschip voor Atchin, om aldaar de vlag te vertoonen, dat echter bij den sultan, die zich achter formaliteiten verschool, zelden met gastvrijheid ontvangen werd.

In 1837 werden de heeren VAN LOON en RITTER naar Atchin afgevaardigd, om een onderzoek in te stellen, in hoeverre de Nederlandsche handel in de voordeelen der pepercultuur zoude kunnen deelen. Zij brachten een rapport uit, waarvan het eerste gedeelte, dat voornaamlijk over

(1) ELOUT, Onderhandelingen met Engeland enz., den Haag bij M. NIJHOFF.

geraakt is, op wier bewoners het „fuit ingens Trojanorum genus" van toepassing is. Na eenige tegenstribbelingen van de zijde des sultans, die een of- en defensief verbond verlangde, kwam het traktaat tot stand, dat dezer dagen door de couranten is medegedeeld.

Dit traktaat gaf ons echter geen recht tot bemoeiing met de binnenlandsche aangelegenheden van Atchin, zoodat er voor de onlangs ondernomen expeditie ernstiger beweegredenen moeten bestaan.

Wat nu de aanleiding der expeditie betreft, zoo hebben de mededeelingen van den M. v. K. bij de beide interpellatiën van de heeren Blussé en Nierstrasz daaromtrent weinig licht verspreid. Wij geven gaarne toe dat de vermoedelijke gevolgen eener dergelijke onderneming geen onderwerp van openbaar debat kunnen uitmaken, maar daarom had de zaak toch grondig in comité-generaal kunnen worden besproken. Wanneer men overweegt, hoe de kamer twee dagen over de conclusie van een rapport heeft beraadslaagd, dat de strekking had, afkeuring uit te spreken over een regeeringsmaatregel, die, onder medewerking der wetgevende macht, door de bevoegde macht was uitgevaardigd en verder in aanmerking neemt hoe de vervulling van den wensch der meerderheid het land millioenen schats zoude gekost hebben, zonder dat daardoor de minste waarde verkregen werd, dan moet men zich verwonderen dat dit veelgewichtiger onderwerp zoo vluchtig behandeld werd.

Wanneer men den minister gelooven moet, zoude Nederland, wat deze zaak betreft, voor alles in de *beau rôle* zijn en al het ongelijk aan de zijde van Atchin bestaan, en voor hem, wien dit terstond niet zoo duidelijk mocht zijn, verwijzen wij naar de fabel van den wolf en het lam, waarin de sterkere altijd gelijk en de zwakkere altijd ongelijk heeft. Het argument van den zeeroof kan toch niet als een ernstige beweegreden voor de oorlogsverklaring beschouwd

PERPUSTAKAAN NASIONAL

„contract gesloten had, dewijl korten tijd daarna nog vijf „of zes menschen door de opvarenden der kruisbooten waren „vermoord..... Bij het onderzoek, deswegens op Pontjan „in het werk gesteld, is de commissie wel te weten gekomen, „dat in den omtrek van dit eiland in 1834 of 1835 zoodanige „gewelddadigheden ten aanzien van Atchineesche prauwen „van Padang of Natal komende, en werkelijk behoorlijk „van passen voorzien, hebben plaats gehad, doch dat „daarbij lieden vermoord zijn, schijnt daarbij onbekend „te zijn gebleven, even als ook te Padang zelf, waar „echter het bestuur de handelingen dier gezagvoerders niet „alleen, maar ook van den posthouder dier plaats, ten „volle heeft afgekeurd, en de opgezonden gevangenen, „onder teruggave van de hun afgenomen eigendommen, „weder naar hunne haardsteden heeft doen terugkeeren. „Doch het werkelijk gebeurde is zuidwaarts niet ten volle „ruchtbaar geworden, maar heeft noordwaarts (de Atchi- „neesche peperhavens) daarentegen eenen nadeeligen invloed „op het vertrouwen omtrent ons uitgeoefend en ons daar „in een ongunstig daglicht doen voorkomen."

Wie met de Indische toestanden bekend is, weet dat dergelijke klachten, ook in andere deelen van den Archipel, meermalen zijn vernomen, hoe de bemanning der gouvernements-kruisbooten, door de Nederlandsche vlag en den ambtstitel gedekt, onder schijnbaar nauwgezette toepassing der bepalingen van het tarief, zich aan handelingen schuldig maakten, die weinig van zeeroof verschilden. Daarbij komt nog dat de Atchineezen aan onzen handel niet de minste behoefte hebben, omdat zij hunne lijnwaden en opium veel goedkooper van de Engelschen kunnen verkrijgen, terwijl de Amerikanen altijd meer van contanten voorzien zijn en wel van Spaansche matten, welke in Atchin de meest gewilde buitenlandsche munt is. Hoe kunnen wij dan verwachten dat de Atchineezen ons vrijwillig in de armen zullen val-

meerdere offers zouden getroosten, wanneer daardoor meerdere waarborgen voor het behoud onzer onafhankelijkheid konden verkregen worden. De inroeping der hulp van andere mogendheden, waaronder vermoedelijk Turkije zal moeten verstaan worden, kan evenmin een oorzaak van de ernstige bekommering onzer regeering zijn. Atchin heeft, als onafhankelijke staat, bovendien het recht tractaten te sluiten, die het voor de handhaving van zijn integriteit noodig oordeelt, terwijl zelfs in dat geval de vraag nog blijft bestaan, of door een oorlogsverklaring onzerzijds het gevaar niet eerder bevorderd dan voorkomen wordt.

Laat ons dus billijk zijn en niet steeds de schuld op anderen werpen, waar wij zelve overbeterlijke zondaren zijn. Kunnen onze voortdurende veroveringen op Sumatra, waardoor wij den eenen staat, na den anderen, die aan Atchin leenroerig was, aan ons gezag onderwierpen, niet een rechtmatig wantrouwen bij de Atchineezen hebben doen ontstaan en zijn de liefelijkheden van ons monopoliestelsel, gepaard met de kleingeestige vexatien van ons handelstarief, zooals wij reeds vroeger hebben aangetoond, wel geschikt geweest om hunne sympathie voor ons te vermeerderen? Die stemming zoude vermoedelijk niet verbeterd zijn, indien de Atchineezen van de debatten bij het Sumatra-tractaat hadden kunnen kennis dragen, bij welke gelegenheid door sommige volksvertegenwoordigers openlijk op een inlijving van Atchin werd aangedrongen, hoewel deze dappere woordvoerders, wanneer zij persoonlijk geroepen werden dit krijgshaftig volk ten onder te brengen, waarschijnlijk eenige tonen lager zouden zingen. De veerkrachtige houding, door Atchin bij deze gelegenheid aangenomen, legt ons zelfs de beschamende vraag op de lippen, of Nederland, onder soortgelijke omstandigheden, de zelfde vastberadenheid zoude ontwikkelen, waarvan deze staat blijk geeft. Het is mogelijk dat het bezit van Atchin voor ons gewenscht is, om de suprematie over

dat een expeditie naar Atchin reeds lang tot de lievelingswenschen der Nederlandsch-Indische regeering behoord heeft. Naar aanleiding van dit rapport werd een uitbreiding naar het Noorden noodig geoordeeld en werden in 1839 Baroes en Tapoes en in 1840 Sinkel veroverd. Wij namen die plaatsen met weinig verlies, maar het fort te Sinkel, van goed drinkwater ontbloot en door poelen en moerassen omgeven, was oorzaak dat wij in twee jaren tijds 500 man verloren. Tengevolge onzer bezetting verliep de bloeiende handel, welke vroeger door de inlanders op die plaats gedreven werd, welke ramp door de kleingeestige toepassing van ons onvrijzinnig tarief nog bevorderd werd. Tijdens den Krimoorlog zond de sultan van Atchin eenige duizenden dollars, als oorlogsschatting, aan den sultan van Turkije, waarvoor hij een ridderorde in ruil kreeg, benevens de vergunning om de Turksche vlag te mogen voeren, de halve maan met de ster, terwijl de vroegere vlag van Atchin uit een witte kris op een rood veld bestond.

In 1855 werd Atchin door het fregat *Prins Frederik der Nederlanden* bezocht en daar de commandant door den gouverneur van Sumatra's westkust van behoorlijke legitimatie-bewijzen voorzien was, namen de onderhandelingen ditmaal een gunstige wending en verklaarde de sultan zich bereid, met de Ned.-Indische regeering een tractaat van handel en vriendschap te sluiten. In het volgend jaar en dus in 1856 werd de heer VAN SWIETEN, destijds gouverneur van Sumatra's westkust, als Nederlandsch gevolmachtigde naar Atchin gezonden. In den jaargang 1864 van den *Nieuwe Militaire Spectator* heeft de majoor HOFMAN, die den heer VAN SWIETEN vergezelde, een verslag dier zending gegeven. Het bezoek was te vluchtig, om een belangrijke bijdrage tot de kennis van land en volk te hebben kunnen opleveren, maar het verslag geeft ons een droevigen indruk van den toestand van verval, waarin dit eertijds zoo machtig rijk

geweest, dan had wellicht Beaumont, gelijk weleer Chassepot, „wonderen" kunnen verrichten, vooral waar hij door onze eenige mitrailleuse ondersteund werd, die wij als kostbaar kleinood en dierbaar *unicum* wel in eere mogen houden. Van harte hopen wij, dat de geruststellende mededeeling van den Minister van Kolonien, omtrent de grondige kennis van het militaire bureau te Batavia betreffende de Atchineesche strijdkrachten, later blijken moge geen *humbug* geweest te zijn. Zoolang het wetenschappelijk element niet talrijker dan tot heden in het Indisch leger vertegenwoordigd is, kan er van een zoogenaamden staf geen sprake zijn, die, zoo hij reeds mocht bestaan, in ieder geval hoogst gebrekkig moet zijn ingericht. De droevige ondervindingen op Bali en Celebes opgedaan, hebben het bewijs geleverd, dat de Indische regeering in den regel hare vijanden te gering schat. Wat nu de resultaten der expeditie zelve betreft, zoo valt het moeielijk daaromtrent een oordeel uit te spreken en behooren dus de feiten te worden afgewacht. Een blokkade van de kust zoude zeker voor ons de veiligste weg zijn, maar het valt te betwijfelen of die, bij de uitgestrektheid der kust, gepaard met den slechten staat onzer marine, tot bereiking van het gewenschte doel zoude leiden.

Een krijgsonderneming te land zal dus onontbeerlijk zijn, om Atchin tot rede te brengen, hoewel ook daaraan groote bezwaren verbonden zijn. De hoofdstad, die, op korten afstand der kust, in een vlakte gelegen is, zullen wij vermoedelijk, met niet zeer groote krachtsinspanning kunnen bezetten, maar niemand zal durven beweren dat daarmede het land onderworpen is. Wanneer de inlanders hunne gebruikelijke taktiek volgen, om zich in het gebergte terug te trekken en daar een guerilla-oorlog voeren, waarbij zij het klimaat tot machtigen bondgenoot hebben, is het einde van den oorlog vooreerst niet te berekenen, hoewel de einduitslag gemakkelijk te voorspellen is. Atchin kan ons ernstige verliezen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

worden. De zeeroof en daarmede gepaard gaande menschenroof is eene parasiet, die in den Archipel met zijn talrijke baaien, inhammen en kreeken, welke aan de roovers prauwen zoovele veilige schuilplaatsen opleveren, een veel te gunstigen bodem vindt, om gemakkelijk te kunnen worden uitgeroeid. Wij hebben te minder recht daaromtrent anderen verwijten te maken, waar wij in onze eigen bezittingen niet bij machte zijn dit kwaad behoorlijk te onderdrukken. Wie gewoon is de Indische couranten te lezen, zal ieder oogenblik vermeld vinden, hoe de bewoners eener aan zee gelegen kampong door roovers zijn overvallen en gevankelijk medegevoerd. Op dergelijk bericht worden gewoonlijk terstond kruisbooten gezonden, die, wanneer zij het terrein der handeling bereikt hebben, den vogel reeds lang gevlogen vinden. Dergelijke strooptochten strekken zich zelfs uit tot Madura, Bali en Baweau en dus tot de eilanden, die in de onmiddelijk nabijheid van Java liggen, en wat nog wel het ergst van alles is, de veiligheid van personen en goederen laat op Java nog veel te wenschen overig. Waar overigens van beteugeling van den zeeroof sprake is, zoude in de eerste plaats een expeditie naar den Solo-Archipel moeten worden gezonden, waar geregelde zeeroversvloten worden uitgerust, die ook onze bezittingen onveilig maken. Bij den erbarmelijken staat onzer marine zal het kwaad in de laatste jaren wel niet verbeterd zijn. De minister van marine, die met dezelfde gemakkelijkheid van het eene ministerie naar het andere overwipt, waarmede men van de eene schuit op de andere stapt, heeft zich dan ook bij de beide interpellatiën wijselijk schuil gehouden. Anders had hij vermoedelijk, zoo niet andermaal uit den mond van den heer STIELTJES, van een ander volksvertegenwoordiger het verwijt gehoord, dat de natie hem voor zijn overdreven bezorgdheid, om voor Nederland „een kous te maken", niet dankbaar is, waar de meesten zich liever

te leveren, zoodat wij beter gedaan hadden, de geldsommen, die daaraan zijn te koste gelegd, aan onze tegenwoordige bezittingen te besteden, wier ontwikkeling nog zooveel te wenschen overlaat.

Wij zijn voorstanders van het behoud onzer tegenwoordige koloniën in heur vollen omvang, maar gelijktijdig zijn wij tegenstanders eener verdere uitbreiding. Deze begrippen behooren, volgens onze meening, samen te gaan en het is om die reden, dat wij van den aanvang af de politiek bestreden hebben, die tot den afstand der Goudkust en tot uitbreiding op Sumatra geleid hebben.

Ten slotte wenschen wij nog een belangrijk punt te bespreken, dat bij de interpellatie slechts vluchtig is aangeraakt. Wij bedoelen de wettigheid der zending van den vice-president als gouvernements-commissaris naar Atchin.

Daartoe is het noodig de wordingsgeschiedenis van artikel 36 van het Indisch regeeringsreglement na te gaan, die ons des te gemakkelijker zal vallen, omdat wij reeds vroeger in het *Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië* eene beschouwing aan dit onderwerp gewijd hebben, naar aanleiding der zending van den toenmaligen vice-president, den heer DE PEREZ, als gouvernements-commissaris bij de tweede Bonische expeditie.

De oorsprong van artikel 36 moet in het Regeeringsreglement van 1836 gezocht worden, waar wij in het tweede lid van artikel 10 eene gelijkluidende bepaling aantreffen, als thans in artikel 36 vervat is.

Wij lezen aldaar: „De gouverneur-generaal is bevoegd, aan de leden (van den raad van Nederlandsch-Indië) bijzondere zendingen op te dragen, mits, behalve de vice-president, twee leden tegenwoordig blijven ter hoofdplaats." De genoemde alinea werd in het wets-ontwerp van 1851

PERPUSTAKAAN NASIONAL

geheel Sumatra behoorlijk te kunnen uitoefenen, maar dan zal men ons ook toegeven, dat het meer een zaak van conveniëntie dan van billijkheid, meer een vraag van macht dan van recht is, zoo als het *uti possidetis* of feitelijk bezit van den Archipel dan ook op overheersching en dus op geweld berust. De hoofdstad van Nederlandsch-Indië voert niet zonder reden een gelauwerd zwaard in haar wapen, om den oorsprong en aard van ons gezag duidelijk te maken.

Wij stellen, met den minister, vertrouwen in het beleid van den gouverneur-generaal, want het zoude er ongelukkig uitzien, indien dit niet het geval was, maar wij stellen toch nog iets meer vertrouwen in het doorzicht van den bevelvoerenden generaal, die op het terrein zelf moet handelen. Of nu het beleid van den gouverneur-generaal in alle opzichten moet geprezen worden, zouden wij niet gaarne bevestigend beantwoorden. Het tijdstip der expeditie, kort vóór het begin van den regentijd, was zeker al zeer ongelukkig gekozen, evenzeer als de afzending van den *Djambi*. Door de vertraging op de reis ondervonden, kwam dit vaartuig juist tegen de *Puasa* of vastentijd te Atchin aan, waardoor wij den Atchineeschen rijksbestierder het zoo welkome voorwendsel van een religie-krijg, met eenig schijn van recht tegenover de inlandsche bevolking, hebben aan de hand gedaan. Waartoe op eenmaal die spoed, nadat een kostbare tijd met langdurige onderhandelingen was verloren, die van de zijde van Atchin, met veel diplomatisch talent, kunstmatig schijnen gerekt te zijn, om voor zijn krijgstoerustingen den noodigen tijd te vinden. Een goede bewapening van het Indische leger, die zoo onmisbaar is om ons, bij onze mindere getalsterkte, op den inlandschen vijand het noodige overwicht te geven, is tot heden verwaarloosd geworden. Eerst op het laatste oogenblik, nadat de expeditie reeds vertrokken was, zijn de nieuwe geweren met de benoodigde ammunitie aangekomen. Ware dit niet het geval

volgens de bepaling der grondwet, op nieuw werd ingediend, hetgeen bij Koninklijke boodschap van 15 December 1853 geschiedde. De regeering had zich den tijd van het reces ten nutte gemaakt, om, op aanwijzing van het verslag der Kamer, vele wijzigingen en verbeteringen in het wets-ontwerp te brengen, en tevens voor eene meer stelselmatige indeeling der verschillende artikelen zorg te dragen. Zij nam de voorgestelde wijziging van redaktie van art. 12 over en wees haar in het tweede wetsontwerp als artikel 31 in het tweede hoofdstuk eene plaats aan, waar het wegens zijne strekking meer eigenaardig te huis behoorde.

De tegen de strekking van dit artikel geopperde bedenkingen, beantwoordde zij ongeveer op de volgende wijze. De bevoegdheid van den gouverneur-generaal tot het uitzenden van raadsleden, kan in sommige gevallen nuttig, ja noodzakelijk zijn Die bevoegdheid bestond reeds sedert 1818 en had tot heden nog tot geene moeielijkheden aanleiding gegeven. De vermeerdering van het aantal raadsleden zoude wel eens in dezelfde mate de vermeerdering van het aantal zendingen kunnen bevorderen en alzoo den voorgestelden waarborg kunnen missen. Het oordeel van den raad zelven bij die zendingen vooraf in te winnen, streed met de vroegere en bestaande inrichting van het regeerings-kollegie en zoude wel eens tot botsingen tusschen die beide machten kunnen leiden, wier overeenstemming zoo gewenscht en noodzakelijk was. Om alle deze redenen meende de regeering zich voor de handhaving van het artikel te moeten verklaren.

Wij voor ons gelooven, dat het niet bezwaarlijk is deze beweringen der regeering te wederleggen. Dat er, behalve de vier raadsleden, niet ten allen tijde geschikte personen in Nederlandsch Indië zouden te vinden zijn, die met zendingen kunnen belast worden, is een argument dat wij,

toebrengen, maar het zal op den duur noch tegen de Europeesche taktiek, noch tegen onze betere vuurwapenen bestand zijn, waarin nog altijd voor een goed deel het Europeesch prestige verborgen is, daar het verstandelijk overwicht weinig baat, wanneer het niet door krachtige stoffelijke hulpmiddelen gesteund wordt.

De halve maan, die Atchin, uit de tweede hand, in tamelijk defecten toestand heeft ontvangen, heeft reeds lang in het „laatste kwartier" gestaan en is bestemd door de rijzende zon verduisterd te worden. Onder een krachtig en rechtvaardig Europeesch bestuur geplaatst, kan Atchin, zij het met verlies zijner zelfstandigheid, een deel van zijn vroegeren bloeienden handel wellicht zien herleven, zoodat onze heerschappij in zooverre nog aan het rijk ten zegen kan verstrekken. Bij den klank onzer krijgsbazuinen zal de oude troon van Atchin instorten, hoewel wij dan met den beroemden Engelschen romanschrijver voor de vraag zullen staan, *what will he do with it?* De minister kan gemakkelijk zeggen dat uitbreiding van ons gezag op Sumatra niet in zijn voornemen ligt. Hij heeft echter evenmin, als ieder ander gewoon sterveling, de omstandigheden in zijne macht. Wij gaan zelfs een stap verder en beweren dat de inlijving van Atchin onvermijdelijk is geworden, zoo als de zaken nu staan, indien de opofferingen, die wij ons getroosten, vruchten zullen dragen. Bij een bevolking, die eerst na een bloedigen oorlog is ten onder gebracht, zal men in den regel weinig sympathie ontmoeten, zoodat wij vermoedelijk op de hoofdplaats een fort zullen moeten bouwen en misschien ook nog in het binnenland bentings zullen moeten aanleggen, om ons gezag met de wapens te kunnen handhaven. Intusschen heeft de ondervinding op Sumatra geleerd, dat de uitbreiding van ons gezag de kosten van bestuur aanmerkelijk verhoogd heeft zonder evenredige voordeelen op

levendig. Er werden niet minder dan drie amendementen voorgesteld, die alle, hetzij opzichtens de lokaliteiten, hetzij opzichtens de zending zelve, de beperking dier bevoegdheid van den gouverneur-generaal ten doel hadden. De heer VAN NISPEN VAN ZEVENAAR wenschte, in verband met de laatste alinea van artikel 30, die zending van raadsleden tot Java en Madura beperkt te hebben. Dit amendement werd door de heeren BAUD en ROCHUSSEN ondersteund, die de nuttigheid der zendingen van raadsleden vooral voor Java betoogden, en op de wedervervulling der betrekking van eenen inspecteur-generaal voor de buiten-bezittingen aandrongen. Indien men destijds had kunnen vermoeden wat thans geschied is, zoude men voorzeker de aanneming van dit amendement gewenscht hebben. Dit amendement werd echter verworpen, op grond zijner onvolledigheid, ten gevolge eener aanmerking van den heer VAN BOSSE, die beweerde, dat indien de kortheid van afstand de ratio legis was, Banka, Padang of andere van Batavia even ver verwijderde plaatsen als Madura, daarin eveneens dienden opgenomen te worden, en dat in stede van overeenstemming met de laatste alinea van artikel 30, veeleer eene tegenstrijdigheid ontstaan zoude, omdat daarin sprake is van leden „die afwezend zijn *en* zich op Java en Madura bevinden."

De heer DE MAN trok, gedurende de diskussie, zijn amendement, bestaande in eene bijvoeging der woorden: „om gewichtige redenen", terug; overtuigd als hij was van het onbepaalde en rekbare dier uitdrukking.

Het amendement van den heer DELPRAT, bestaande in eene inlassching der woorden: „met toestemming van den raad," werd eveneens verworpen, omdat het, bij het verwekken van meerdere verwikkelingen, geen evenredig meerderen waarborg opleverde. Ten slotte werd het artikel onveranderd aangenomen, hoewel zich bij de eindstemming achttien leden daartegen verklaarden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

tot een afzonderlijk artikel verheven (art. 12) en de regeering liet dit artikel, in de, bij het wetsontwerp gevoegde, memorie van toelichting, van de volgende lakonieke aanteekening vergezeld gaan: „van de daarin omschreven bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal is meermalen met vrucht gebruik gemaakt."

Reeds in het voorloopig verslag der rapporteurs van dit eerste wetsontwerp werden vele en gewichtige bedenkingen tegen dit artikel geopperd. Men vreesde dat de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal, tot het uitzenden van raadsleden, hem eene geschikte gelegenheid zoude aanbieden, om zich, op bedekte wijze, tijdelijk van die raadsleden te ontdoen, bij wie hij geene overeenstemming zijner inzichten of tegenwerking zijner voorstellen duchtte. Daarenboven zouden door dergelijke zendingen de oorspronkelijke instelling en werkkring van den raad, als wetgevend en raadgevend lichaam, langzamerhand in die van een handelend of administratief collegie kunnen ontaarden. Eenige leden wenschten, met het oog op het beperkt aantal raadsleden, die zendingen van eene vermeerdering van het aantal raadsleden afhankelijk gemaakt te hebben, terwijl andere leden wederom het oordeel van den raad zelven bij die zendingen vooraf wenschten ingewonnen te hebben. Ten slotte stelde het verslag der rapporteurs voor, de redactie van dit artikel aldus te wijzigen. „De gouverneur-generaal kan aan de leden van den raad bijzondere commissiën opdragen en hen met bijzondere zendingen belasten, mits" enz. Aldus werd de opvatting voorkomen, dat de bevoegdheid van den gouverneur-generaal zich slechts tot de buiten-bezittingen beperkte en niet tot de opdracht van commissiën in de hoofdplaats of hare onmiddelijke nabijheid uitstrekte.

Dit wetsontwerp bleef echter door de veelvuldige bezigheden der Kamer in deze zitting onafgedaan, zoodat het

zending kunnen aangevoerd worden; immers, volgens de verklaring der regeering zelve, moet hier aan eene ziekte of een physisch ongeval gedacht worden.

Indien de vice-president onder het aantal der uit te zenden raadsleden kan begrepen worden, zoude er niet steeds eene wettige meerderheid tot het nemen van geldige raadsbesluiten aanwezig zijn, en hiertegen heeft de wet in art. 36 willen waken.

Maar, hooren wij ons reeds zegevierend toeroepen: uwe gansche redeneering is overbodig geworden, sinds art. 43 den gouverneur-generaal de bevoegdheid verleent, artikelen van het regeeringsreglement te schorsen.

Wij hebben die aanmerking voorzien en houden daarop het antwoord gereed. Art. 43 gewaagt van „oorlog en „opstand", en het is de vraag, in hoeverre eene expeditie naar de buitenbezittingen, als opstand kan beschouwd worden. Bij het onderzoek in de afdeelingen, schijnt één afdeeling een voorgevoel gehad te hebben, van hetgeen er later geschieden zoude, toen zij op dat artikel eene opmerking maakte, die in het verslag der rapporteurs van het eerste wetsontwerp aldus staat uitgedrukt: „In eene afdeeling acht men het noodzakelijk, dat het begrip van „opstand" hier eenigszins meer omschreven worde. Zoo licht zou in onze uitgestrekte Oost-Indische bezittingen, bij het ontstaan van onbeteekenende onlusten op een afgelegen punt, die toestand als aanwezig worden aangemerkt."

De regeering achtte het ondoenlijk, zonder aan het doel der bepaling te schaden, door omschrijving uit te maken, welke die opstanden zijn, die den gouverneur-generaal zullen machtigen van de bevoegdheid, in dit artikel verleend, gebruik te maken. Dit moet, volgens haar, aan het oordeel van den gouverneur-generaal worden overgelaten, die ingevolge art. 28. *d.*, in die gevallen het oordeel van den raad zoude inwinnen.

uit achting voor het korps Indische ambtenaren, niet onvoorwaardelijk kunnen aannemen. Dat die bevoegdheid van den gouverneur-generaal reeds sedert geruimen tijd bestond en in het verleden tot geene moeielijkheden had aanleiding gegeven, is daarom nog geen voldoende waarborg voor de toekomst: Dat de vermeerdering van het aantal raadsleden tevens in dezelfde evenredigheid de vermeerdering der zendingen zoude tengevolge hebben, lag geenszins in het denkbeeld der leden, die juist, door die vermeerdering van raadsleden, een meerderen waarborg voor eene steeds aanwezige wettige meerderheid zochten. De bewering, dat het inwinnen van het oordeel van den raad zelven, bij eventuële weigering van den gouverneur-generaal, lichtelijk tusschen die beide machten botsingen kon veroorzaken, moge wellicht niet ongegrond zijn, aan den anderen kant is het ook onwederlegbaar, dat een mogelijk misbruik van die zendingen door den gouverneur-generaal daardoor beteugeld wordt.

In het verslag der rapporteurs bleven dan ook vele leden bij hunne vroegere bezwaren volharden, terwijl weder vele andere leden de algemeene strekking van het artikel goedkeurden. In antwoord op deze hernieuwde bezwaren, schreef de regeering de volgende merkwaardige woorden: „De regeering wenschte de bevoegdheid van den gouverneur-generaal tot het opdragen van zendingen aan de raadsleden behouden te zien. Zij vreest daarvan geen misbruik en vermeent, dat de gouverneur-generaal geacht moet worden steeds in de eerste plaats het hoofddoel der instelling van den raad van Indië voor oogen te zullen houden."

Na deze voorafgaande schermutselingen was het gemakkelijk te voorzien, dat dit gewichtig artikel bij de openbare beraadslagingen niet aan de aandacht der leden zoude ontsnappen. De diskussiën over dit artikel, die gedurende twee dagen aanhielden, waren dan ook buitengewoon

En hierop antwoordde de regeering in hare bij het gewijzigd wets-ontwerp gevoegde Memorie van Toelichting: „De vraag, door enkele leden gedaan, of de gouverneur-generaal bepalingen van het regeerings-reglement mag schorsen, buiten de gevallen in art. 46 (thans 43) bedoeld, is terecht, blijkens het voorloopig verslag, door andere leden ontkennend beantwoord."

De regeering erkent het dus zelve, dat de schorsing van bepalingen van dit reglement slechts mocht geschieden, wanneer het behoud van Nederlandsch-Indië de hoogste wet is, en wie zal nu in gemoede durven beweren, dat het behoud der kolonie bij de Atchineesche expeditie op het spel stond?

Indien de zending van den vice-president dus onwettig was, kan die zending wellicht op zichzelve oordeelkundig genoemd worden?

Dat men niet terstond met de wapens in de hand, herstel voor geleden onrecht eischt, is loffelijk. De krijgstrompet moet niet eerder worden gestoken, dan wanneer de stem der rede geen gehoor vindt. Het zwaard moet steeds de laatste scheidsrechter blijven. Die welwillendheid heeft echter hare grenzen. Wanneer de maat der lankmoedigheid is uitgeput en de onderhandelingen tot geen doel hebben geleid, zouden verdere vredelievende pogingen ter minnelijke schikking, vooral bij een Indischen vijand, eene laakbare zwakheid verraden, zoolang althans de inlanders niet ontwikkeld genoeg zijn om de voordeelen eener „conciliante politiek" te waardeeren, die zij eenvoudig karakterloos beschouwen. Daarom bestaat er bijna aanleiding zich over de afwijzing van den gouvernementscommissaris te verheugen. Anders hadden wij wellicht den heer Nieuwenhuizen, voor de tweede maal en ditmaal niet overdrachtelijk, tot ridder der olifantsorde verheven, als een werkelijk hooggeplaatst ambtenaar op den rug van den kolossalen

Indien dus al volgens dit artikel de bevoegdheid van den gouverneur-generaal tot het uitzenden van raadsleden behouden bleef, is het een andere vraag, of die bevoegdheid zich ook tot den vice-president mag uitstrekken. Deze vraag meenen wij, zoowel volgens de letter als den geest van genoemd artikel, veilig ontkennend te mogen beantwoorden.

Eene eenvoudige lezing van het artikel zoude reeds voldoende zijn. Het artikel luidt aldus: „De gouverneur-generaal kan *aan de leden van den raad* van Nederlandsch Indië bijzondere kommissien opdragen en hen met zendingen in Nederlandsch Indie belasten, mits *behalve de vice-president*, twee leden ter hoofdplaats aanwezig blijven.

Ware de vice-president onder het getal der uit te zenden raadsleden begrepen, de wetgever hadde eenvoudig de aanwezigheid van drie raadsleden kunnen voorschrijven. Juist door de uitdrukkelijke vermelding van den vice-president, is het duidelijk dat hij niet tot hun aantal behoort; juist omdat in dit laatste gedeelte van het artikel gesproken wordt, niet van drie leden van den raad, maar van „den vice-president en twee leden", is het onwederlegbaar, dat, wanneer het eerste gedeelte van 't artikel spreekt van „de leden van den raad", de vice-president daaronder niet is begrepen.

Maar die uitsluiting van den vice-president is niet toevallig aan de pen des wetgevers ontvloeid, zij moet in verband met de artikelen 13 en 14 van het regeerings-reglement beschouwd worden, waar, bij ziekte, afwezigheid of overlijden van den gouverneur-generaal, de vice-president den gouverneur-generaal tijdelijk vervangt, terwijl in art. 15 de vervulling eener menigte omslachtige formaliteiten wordt voorgeschreven, die door zijne *tegenwoordigheid* voorkomen worden.

De in art. 16 vermelde „afwezigheid van den vice-president" zal wel niet als beweegreden van de wettigheid zijner

der schorsing, een schromelijke misslag heeft plaats gegrepen. Vermoedelijk zal zich spoedig de gelegenheid voordoen met de zienswijze van den minister in deze zaak bekend te worden, want dat het hier alleen eene zedelijke of administratieve verantwoordelijkheid jegens den koning zoude gelden, waarvan artikel 37 gewaagt, is, na het duidelijk voorschrift van artikel 38, onaannemelijk, waar wij lezen: »De gouverneur-generaal is *strafbaar*, wanneer hij *beschikkingen neemt* of *bevelen geeft*, waardoor hij *wist* of *weten moest*, dat *bepalingen van dit reglement*, van andere voor Nederlandsch-Indië verbindende wetten of algemeene verordeningen, of van gesloten verdragen *worden geschonden*."

Verlangen wij daarom de terugroeping van den gemoedelijken man, die op dit oogenblik met het oppergezag in Indië bekleed is? In geenen deele. *Je suis bon prince et je ne veux pas la mort du pécheur*, maar wel eischt de eerbied voor de wet, dat de duidelijke voorschriften van het Indisch regeerings-reglement, dat terecht als de grondwet van Nederlandsch-Indië beschouwd wordt, niet herhaaldelijk worden geschonden.

Onder het afdrukken der laatste bladzijden, vernemen wij met diep leedwezen de verpletterende nederlaag, die onze krijgsmacht in Atchin geleden heeft, waardoor aan het prestige der Nederlandsche wapenen een gevoelige slag is toegebracht, die een schitterende voldoening eischt. Geen gezwollen proclamatiën of dagorders met holle klanken van »verraad" en »trouweloosheid", en vooral geen »blind vertrouwen," maar een onbevangen blik, gepaard met eene ernstige voorbereiding, die de kans van welslagen verhoogt. Wij hopen alsdan tevens voor de stereotype uitdrukking der *Javasche Courant* bewaard te blijven, dat de »opstijgende rookkolommen alom verkondigden, hoe het Nederlandsche leger

Dat die buitengewone macht van den gouverneur-generaal van de zijde der volksvertegenwoordiging niet zonder bedenking gebleven is, blijkt het duidelijkst uit de verslagen der rapporteurs van de beide wetsontwerpen, waar wij op artikel 23 (destijds 21, nº. 2) de wenschelijkheid eener verbodsbepaling zien opgenomen, dat van de wetten, wier schorsing in dringende omstandigheden aan den gouverneur-generaal is voorbehouden, het regeerings-reglement uitdrukkelijk blijft uitgesloten. De regeering scheen van dezelfde meening te zijn, volgens hare eigene rondborstige verklaring in de, bij het tweede wetsontwerp gevoegde, Memorie van Toelichting: „Het is de bedoeling niet, dat de bevoegdheid van den gouverneur-generaal tot het geheel of gedeeltelijk buitenwerking stellen van wetten, zich tot het regeeringsreglement zal uitstrekken, verder dan in het geval voorzien bij art. 36 (thans 43.) Onder de daar bedoelde omstandigheden is het behoud van Nederlandsch-Indië de hoogste wet, en behoort de gouverneur-generaal vrijheid te hebben, om aan de eischen van die hoogste wet te voldoen, in afwijking van het, onder alle omstandigheden gebiedende voorschrift van overeenstemming met de bepalingen van dit reglement." Een stellig verbod, om immer van dat voorschrift af te gaan, zou de regeering onverantwoordelijk achten."

In het verslag der rapporteurs van het tweede wetsontwerp werd die wensch herhaald, althans is, bij het „woord „wetten", algemeen de aanmerking gemaakt, of hier wel duidelijk uitkomt, dat onder de wetten, die door den gouverneur-generaal in dringende omstandigheden kunnen geschorst worden, de bepalingen van het regeeringsreglement niet zijn begrepen? Hoewel de regeering zelve die bevoegdheid deelt, blijkens hare eigene verklaring, kon dit later twijfelachtig worden beschouwd. Andere leden achten dien twijfel onmogelijk wegens de woorden, in het artikel zelf, „bepalingen van dit reglement."

BIJLAGEN.

viervoeter naar Atchin kunnen zien stappen, om een tractaat te sluiten, dat, door geweld afgeperst, vermoedelijk weinig levensvatbaarheid zoude gehad hebben.

Indien de zending van den vice-president onwettig en onoordeelkundig was, kan zij wellicht door de omstandigheden gerechtvaardigd worden? Was er, behalve den vice-president, in Nederlandsch Indië geen ambtenaar aanwezig, die evenzeer de vereischten voor de Atchineesche zending in zich vereenigde?

Indien men zich niet van den resident van Riouw had willen bedienen, was dan de gouverneur van Sumatra's westkust niet een geschikt persoon geweest, tot wiens natuurlijken werkkring deze zending behoorde, en wiens staatkundige invloed in die streken, door diezelfde zending, had kunnen vermeerderd en bevestigd worden?

Voor de zending van den heer DE PEREZ, die, in zijn vroegere betrekking van gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, met den toestand van land en volk was bekend geworden, was nog iets te zeggen, in zooverre hij op het hof te Boni een zeker prestige uitoefende, dat hij, zooals de uitkomst geleerd heeft, overschatte, maar waarvoor in ieder geval een vermoeden aanwezig was. Welke beweegredenen hebben echter tot de keuze van den heer NIEUWENHUYZEN geleid?

Indien de gouverneur-generaal, behalve in gevallen van oorlog of opstand, tot schorsing van bepalingen van het regeeringsreglement overgaat, zoude daaruit een toestand van voortdurende wetsonzekerheid geboren worden, die vooral in eene kolonie de schromelijkste gevolgen na zich kan slepen, te meer indien die schorsing, gelijk in het tegenwoordige geval, niet bij publieke ordonnantie geschied is. Dit kan de bedoeling van den wetgever niet geweest zijn, en daarom gelooven wij, dat, ook al wilde men zich daarachter verschuilen, nog altoos, in den vorm

PRINS MAURITS AAN DEN KONING VAN ATCHIN.

(Eene litografische afdruk van het oorspronkelijk document is aan de bijlagen toegevoegd.)

In het jaar 1598 vertrokken, op mijn bevel, twee koopvaardijschepen uit deze provinciën, om in de Oost-Indiën handel te drijven en op den 15 Augustus van dit loopende jaar keerden zij terug. De kooplieden deden mij verslag van de goede ontvangst en van de bewijzen van genegenheid, welke zij van Uwe Majesteit hadden ondervonden, bij hunne aankomst in Uwer Majesteits rijk. Daarbij verhaalden zij mij, dat zij, zich op die vriendschap verlatende, hun handel hadden voortgezet in alle eerlijkheid en met die rondheid, welke men vindt in het karakter en de gewoonte van hen, die tot deze (Ned.) natie behooren, maar dat de Portugezen, onderdanen van den Koning van Spanje en vijanden van dezen (Ned.) Staat, nadat zij vernomen hadden dat gezegde schepen onder de hoede en bescherming van het koninklijk woord van Uwe Majesteit stonden, aan U. M. onwaarheden hadden verhaald, terwijl ze Haar met leugens om den tuin leidden, door gezegde kooplieden aan te klagen als zeeschuimers, die, naar men beweerde, gekomen waren, om de landen en onderdanen van U. M. te plunderen en te berooven; hetgeen veroorzaakte dat U. M. Frederik de Houtman, hoofd van de gezegde schepen, benevens eenige zeelieden, in hechtenis hield, waarom ik mij bedroefd heb. Doch, vertrouwen stellende in de opregte genegenheid en koninklijke geaardheid van U. M., koester ik de hoop, dat gij gelastte hen goed te behandelen, gelijk het geval geweest is met hen, die uit uw rijk herwaarts kwamen, en thans in volle vrijheid zijn teruggekeerd; hetwelk ik vertrouw, dat aan gezegde gevangenen, die daar ginds gebleven zijn, eveneens zal worden toegestaan.

Insgelijks hebben zij mij kennis gegeven van den oorlog, dien de Portugezen in uw rijk voeren, op bevel van den koning van Spanje, trachtende de inwoners van hunne vrijheid te berooven en als slaven aan zich te onderwerpen, even als zij het in deze gewesten, gedurende een tijdsverloop van reeds meer dan dertig

van de hoofdstad des vijands had bezit genomen." Waar onze wapenen zich in het tropisch zonlicht weêrspiegelen, behooren zij de flikkering van de morgenster der beschaving te zijn, die een nieuwen dageraad aankondigt, welke zich niet door een brandgloed moet kenbaar maken. De minister heeft reeds ingezien dat zijn vroegere geheimzinnigheid niet langer is vol te houden en dat een volledige openbaarheid is noodig geworden, om zijne verantwoordelijkheid en die van den gouverneur-generaal tegenover de natie te dekken. Gedachtig aan het Hollandsche spreekwoord, dat alle goede dingen uit drie bestaan, hebben wij, in weinige jaren tijds, drie liberale ministeriën versleten, want ook het derde neigt ten val. De karakterlooze houding door het ministerie bij de verdaging van het censusontwerp aangenomen, heeft de levenskracht van dit ministerie niet verhoogd, dat weldra, tot zijn vaderen verzameld, in het mausoleum van den raad van state bij de vorige begraven grootheden zal worden bijgezet, in zooverre het niet in de magistratuur een goed heenkomen zal vinden. Gelukkig dat bij dit geesteloos en onbeduidend marionettenspel van verschijnende en verdwijnende ministers, de eeuwige wetten der natuur rustig haren loop vervolgen, zoodat wij tijdig regen en zonneschijn ontvangen en kunnen blijven zaaien en oogsten, want anders zouden wij bij dit kleingeestig partijgekibbel nog van gebrek omkomen. Intusschen worden wij door die voortdurende tweedracht tot innerlijke machteloosheid gedoemd, waardoor zoo menige dringende regeling achterwege blijft. Moge het gebeurde met Atchin ons een waarschuwing zijn, om onverwijld de legerhervorming hier te lande krachtig ter hand te nemen, opdat het „deliberante Senatu perit Saguntum" ook niet op ons van toepassing worde, wanneer bij de schrikwekkende snelheid, waarmede de gebeurtenissen zich tegenwoordig ontwikkelen, het „Hannibal ante portas" als een donderslag in onze ooren zal weêrgalmen.

Willem Janssen ende Arent Maertsen, syn gecomen voor my coningh van Atchin, genaempt Padoequa, Seri Sultan ende hebbende my verwitticht van weegen syn princelycke excellentie Mauritius, prince de Orange ende alle syn heerlickheden, wt syn vaste potentie heeft gevraeght aengaende den standt van den pays tusschen syn princelycke excellentie en den coningh van Spaignen, waerop den coningh hebbe contentement gedaen, volgende de ordere van onsen prince, heeft den coningh van Atchin geandtwoort: Ick segge, seggende aen dito coningh, soo onse geallieerden wt den pays soude geslooten werden, hadden noch liver de oorloge tegen de Portugeesen te continueeren, heeft den coningh van Atchin geandwoort tegen de voors. gecommitteerten, dat syn voorouders tegen de Portugeesen hebben oorloge gehadt, om oorsaecke van religie en tyranye, ende dat ick coningh van Atchin tegen deselve in oorloge will continueeren euwichlyck, ende soo syn Excellentie met den coningh van Spaingnen wil payseeren, staet tot synen beliven, want ick en segge, doedt het ofte niet, en segge laet het, want om oorsaeck myn broeder U. E. syn landt vere van het myne geleghen is, ende malcanderen niet en connen assisteeren, maer waer U. E. myn broederslandt ende het myne by malcanderen gelegen ende de oorloge tegen de Portugeesen continueerde, soude myn broeder helpen selfs in persoon ende alle myn edelen ende landtsaten voor eerst in de crygh tegen de Portugeesen trecken, maar omdat mijn landt verre van U. E. syn landt is gelegen, soo en can ick U. E. geen assistentie in oorloge doen ende daeromme U. E. niet verbieden met de Portugeesen te payseeren, maer onse vrindtschap sal tusschen beyden blyven, gelyck twee coningen in een souden vereenicht syn (off te seggen twee dingen in een werden). De gecommitteerde van wegen U. E. aan my gesonden de swaericheyt, van eenige armade der Portugeesen, die op myn landt soude mogen comen, ben deselve wel getroost, want soo U. E. weet, sy eenige armade toemaken om op myn landt te comen ben wel gerust ende met Godts hulpe de Portugeesen te weederstaen, ende deselve comende sal U. E. daer maer connen verstaen, hoe ick my tegen haer gehouden sal hebben in crychhandel.

„Copye van eenen brieff door den conink van Achin aen Syne Princelycke Excellentie geschreven 1610. Ontvangen 3 July 1611 met het schip de Provintien."

groote paerden, om ten oorloge te gebruycken van allerhande slach, namentlijck Arabise, Arrackie, Rooms, Turckse, Ballacky, Lochoofz., Tongansz., ende Gootsz.; ben een coninck, die 't gouverno heeft van 't Oosten tot het Westen, ider gevende contentement die mijn gonst winnen, ende laete integendeel de qualyckdoenders mynen toorn gevoelen, can oock Godes macht ende alles verthoonen, wat Godt almachtich geschapen ende gemaeckt heeft. (*)

INHOUDT.

Gaende desen brieff aen Syne Hoochheyt ende vorstelycke genade Frederick Hendrick by der gratie Godts prince van Orangien, grave van Nassau, ens., die wegens syne cloecke daden tegen desselfs vyanden, in den oorloge seer vermaert is, onderhoudende daer toe oprechtelyck alle gemaeckte contracten, met de geene hem ter contrarie geen rechtveerdige oorsake geven, synde seer verstandig in alle saecken, hebbende soo veel honderden oorlogscheepen, die altyt met behoorlycke gereetschappen bereyt liggen, welcke ick bidde den grooten Godt tot afbreuck van Syne Hoochheits vyanden, soo wel laeten continueren, mitsgaders Syne Hoochheyt in alle desselfs aenslagen geluck ende victorie geven.

Is al de werelt ende my wel bekent wat vrindelycke correspondentie Uwe Hoogheyt met mynen voorsaet den oude coninck Paducka, Mochom, Mascatta, Alem heeft gehouden tot huyden desen tyt, dat my Godt almachtich als coninck hebbe vercoren, welcke vrintschap tusschen ons beyde oock soo onverbreeckelyk moet wesen ende blyven als een gouden ketting in den anderen geschakelt, waer toe van myner syde niets gebreecken sal.

Syn Hoochheyt gelieve verders te weten dat ick hebbe gesonden Siribiedie, Packerma, Malyckjsaraff, Maradia, ende Bowanna, Siry, Bidia, Endra ende Timradt Nude Radja aen den gouverneur generael Antonio van Diemen tot Batavia, om de Portugiese stadt Malacca in de uytterste ellende te brengen, die te belegeren ende alle volckeren te verbieden, dat se daar geen fictualie brengen, naer het versenden van de vloote, onder mijnen oversten Maradea, hebbe ick uytgeset 4 galeyen, nevens alle de bantings ende champans, zynde vaertuygen, omme de plaetsen Rahan ende Sia (die Malacca toevoer doen) nevens alle andere welcke sulex onder-

(*) De inleiding van dezen brief schijnt mij toe niet geheel vrij van grootspraak te zijn.

Noot van den zetter.

jaren, hebben gepoogd te doen. Maar God heeft dit niet gewild. Integendeel, hebben wij hen met kracht van wapenen weêrstaan, gelijk wij dit ook nog voortdurend blijven doen.

Derhalve verzoek ik U. M. aan gezegde Portugezen geen geloof te schenken; en opdat Uwe Majesteit, van den huidigen dag af aan, geen aanleiding moogt hebben om eenige achterdocht te koesteren ten opzichte van hen, die van hier zullen komen in uw Rijk, om daar handel te drijven, zoo heb ik aan hen, die dezen brief overbrengen, bevel en volmacht gegeven, — te weten, aan deze vier Kapiteins, met name Cornelis Bastiaanse, Jan Tonneman, Matthijs Antonisse en Cornelis Adriaansz, en aan even zooveel zaakgelastigden, wier namen zijn: Gerard de Roij, Laurens Begger (Bicker), Jan Jacobsz en Nicolaas van der Lee — dat zij op nieuw met vier schepen en in mijn Naam, met den Koninklijken Persoon van U. M. en Hare onderdanen zouden gaan onderhandelen om de hulp, welke Zij tegen Hare onderdanen zou noodig hebben, tot welk einde genoemde personen van voldoende bevelen en volmacht zijn voorzien.

Nog heb ik hun opgedragen, om aan U. M. eenige geschenken, naar het gebruik dezer landen, ter hand te stellen, ten teeken van mijn begeerte, om met U. M. vriendschap te onderhouden. Ik verzoek Haar, die met dezelfde goede gezindheid wel te willen aannemen, als waarmede ik ze zend.

En hiermede zal ik onzen Heer bidden, dat hij den koninklijken persoon van U. M. in Zijne hoede neme en Haar Staten uitbreide, zoo als ik Haar dat toewensch.

Uit den Haag in Holland den 11 December van het jaar zestien honderd.

De handen Uwer Majesteit kust
Haar Dienaar,
Maurice de Nassau.

Copie.

DE KONING VAN ATCHIN AAN PRINS MAURITS.

Met de hulpe Godes, die het alle regeert ende bewaert ende danck waerdich is, een coninck boven alle coninghen grooter ende machtiger als eenige wareltsche;

Alsoo de natie van Hollandt, namentlyck eenen eersamen

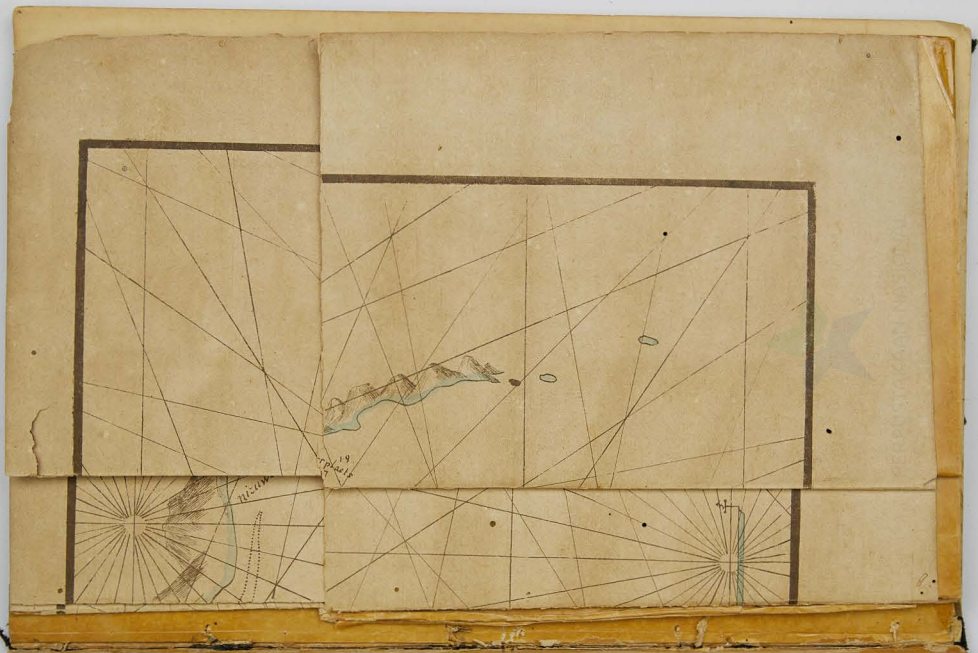

Copie.

DE KONING VAN ATCHIN AAN PRINS FREDERIK HENDRIK.

TRANSLAET VAN DE TIJTELEN DES CONINCX VAN ATCHIN.

Desen brieff compt uyt een suyver gemoet van den hoochsten Paducka, Sery, Sultan, Nelmolam, Welgaka, Nelmock, Aron, Adin, Magaitcha, Jouhender, Doulet, Liloula, fil, Coninck van de gantsche werelt, die gelyck eenen Godt daer over is, glinsterende als de son op den middach, een coninck, die syn schynsel gelyck de volle maen geeft, van Godt uytvercoren, waerdich gehouden te werden, soo als men de Noortstar doet, wesende van coninclycke afcomste ende geslachte des grooten Alexanders, vol verstandt gelyck eenen ronden cloot, die hem heen ende weder rolt, connende soo veel gissing maken als de zee diep is; oock een coninck die alle gestorvene heyligen haere begraeffenissen heeft verbetert, synde soo rechtvaerdich als Godt is, ende soo groot van vermogen dat al myne slaven onder myn vleugelen connen schuylen, ben van een verstandige resolutie, omme alle myn onderdanen te beschermen, Jangh, Goenawan, Penassy, Lagie, Dermawan, een coninck, die in alles goet recht doet, gelyck als den ouden coninck heeft gedaen, den liberaelsten boven alle coningen, een dien Godt almachtich verleent heeft plaetsen, daer men van Godts gemaeckt goudt can graven, die de Sawasse of half goudt ende coopere kerck heeft, sittende op een throon van fyn goudt, gemaeckt, verciert, vol van allerhande costelycke gesteenten, die den witten oliphant heeft, wiens oogen glinsteren gelijck als de morgensterre, oock oliphanten met vier tanden, roode, purpere ende bonte oliphanten, Sawach, mitsgaders Benloena ende Queen oliphanten, daer toe my Godt almachtich oock heeft verleent soo veel diverse goude cleeden, geesmalteert, ende met allerhande gesteente versiert, tot dracht van geroerde oliphanten, bovendien noch soo veel honderden oliphanten om in den oorloch te gebruycken met ysere schootvryе huysjens, die haere tanden met stael ende de hoeven van coper overslagen syn, oock soo veel honderden paerden, die haere cleedinge insgelycx van gout geesmalteert, ende vol gesteenten, mitsgaders haere hoeffyzers van gout, oock half gout ende coper syn, met noch soo veel honderden

leggen, te verdistrueeren, ende als het Godt almachtich gelieft, dat de gemelte vloot wederom comt, sal ick daer datelyck een ander nae toe senden, om dier vouge Malacca tot het uyterste te benauwen, als wanneer verhope Godt almachtich my die stadt met hulpe der Nederlanden, seer gevouchlyck sal laten overwinnen, wesende een costume van alle coningen, die eenige plaetsen willen belegeren, dat se eerst goede ondersouckinge doen van alles, om sonder verderf haerer onderdanen, meester van de vyanden te werden. (*) Ingevalle ick nu niet eerst verdistruere alle de gene, die Malacca assisteren. soo sal ongetwyffelt, wanneer de saecke aenvang eenigen tyt werck vinden, alsoo die van Johoor belooft hebben Malacca met vivres ende wapenen te assisteren, mitsgaders oock naer Siam Petany, ende alle de landen daer bij gelegen om assistentie gezonden.

In de landen van Priaman, Bander, Galiffa ende Indrapoura, daer in ouden tyden alle luyden quamen handelen te weten Franeen, Engelsen, Denemarckers, ende my naer mynen reeckeninge alle jaeren meer heeft opgebracht als 360 pondt gouts, hebbe ick de Nederlanders alleen vergunt te negotieren, sulex dat daer door een goet gedeelte van myn encomste come te missen. Des is myn begeeren dat de Nederlanders de vreemdelingen die tot myn coninclycke stadt Atchin comen, als namentlyck van Gouseratte, Masalipatan, Bengalen, Debril, Carrapatta, ende van alle andere plaetsen ongemolesteerd sullen laten varen.

Voorders hebbe aan den Nederlandschen gouverneur generael op zyn versouck oock vergunt den vryen handel in 't ryeke van Pahangh, nevens andere vreemdelingen elck de helft.

Tot vernieuwing van de onverbreeckelycke vruntschap tusschen de croone van Atchin ende Uwe Hoochheyt sende by desen twee minerael steenen uyt myn goutmynen daer het gout om ende deur wast, ende nevens dien noch vier Besar steenen, waer van den eenen vry groot is, welcke rariteyten, Uwe Hoochheyt in danck gelieve te accepteren, sonder soo seer te sien op de waerdigheyt van 't present als wel op het genegenheit van den sender. Godt beware ende zegene Uwe Hoocheyt lange jaeren.

(*) Met deze opmerking kunnen wij nog heden ons voordeel doen.

NOOT VAN DEN ZETTER.

